

Jesus Barabbas. (Ur löjtnant Jägerstams memoarer)

Bokutgåva

Albert Bonniers förlag, Stockholm 1928.

I.

Jag heter i min nuvarande tillvaro Gustav Mauritz Jägerstam och är född 1865 i Jakobs församling i Stockholm.

Trogen min familjs traditioner, ägnade jag mig i min ungdom åt den militära banan och var under några år löjtnant på Upplands dragoner, men tog av privata skäl tidigt mitt avsked. Vilket inte hindrar, att jag ännu med gråa hår för en mängd beskedligt folk är och förblir »löjtnant Jägerstam».

Sedan några år är jag bosatt i Köpenhamn, där jag äger och bebod huset n:r 88 vid Åboulevarden. Huset har med tiden nästan blivit en liten svensk koloni. På nedra botten är det butiker. Till vänster om porten ett antikvariat, vars innehavare, Josef Marin, är en landsman och gammal bekant till mig. I sin ungdom studerade han till präst, men uppgav den banan, då han inte lyckades komma till den rätta tron, som hans teologiska studier bara förde honom allt längre bort ifrån. (Det var på den tiden då det ansågs att en präst borde tro på kristendomen, eller åtminstone låtsas, vilket ju numera inte lär behövas hemma i Sverige.) Sen var han tidningsman i några år, ett levnadskall för vilket han kanske inte hade det rätta handlaget, och nu har han alltså hamnat som antikvarbokhandlare här i Köpenhamn och klarar sig ganska bra, tack vare sina särdeles enkla levnadsvanor. – Till höger om porten är en äggaffär, »Ægforretningen Columbus», och en tvättinrättning, »Vaskeriet Vasko de Gama». (Vasco *da* Gama skulle det ju vara, men danskarna ha en inrotad motvilja mot bokstaven A.) En trappa upp har sjuk- och begravningskassan »Fremtids Haab» sitt kontor. Två trappor upp bor jag. Våningen tre trappor upp har jag också hittills haft själv och huvudsakligen brukat använda till att härbärgera gäster i – släktingar, vänner och bekanta som kommit på besök. Men sedan min kära hustru Anna-Greta (född Pistolekreutz, dotter till amiral Pistolekreutz, som var sjöminister ett tag i Oscar II:s tid, men dabbade sig i riksdagen och måste avgå, och som för resten var en stor lutfisk – det måste jag säga fast han var min köttsliga svärfar!) dog i spanska sjukan härom året, ha gästbesöken blivit mera tunnsådda, och nu har jag annonserat våningen till uthyrning. Fyra trappor upp har min landsman och goda vän, artisten Kasper, sin ateljé. (Aj för fanken, konstnären Kasper skulle jag säga – han slår ihjäl mig om jag kallar honom artist!) Vi dricker ibland några groggar tillsammans, merendels hos mig, men ibland hos honom och ibland på vinstugan Stora Sjöormen (Store Söslange) som ligger i hörnet, ett par hus från mitt. – Ibland är också Josef Marin med, men han dricker nästan ingenting, och det gör att Kasper inte kan tåla honom. (För min del är jag mycket tolerant i det avseendet.)

Efter att ha tillbragt en stor del av mitt liv på resor i fyra världsdelar och upplevat åtskilligt, som dock endast delvis skulle ägna sig för offentliggörande, kunde jag kanske nu på äldre dar likaväl som många andra skriva ihop mina levnadsminnen. Det är dock icke i den avsikten jag har gripit pennan – ett redskap som jag i mitt tidigare liv har begagnat så litet som möjligt. Vad jag i min nuvarande existensform har upplevat har varit alltför betydelselöst för att jag skulle försöka taga allmänhetens intresse i anspråk därför.

Det torde väl nuförtiden knappt finnas många upplysta personer – bland dem som någorlunda följa med sin tid – som tanklöst rycka på axlarna åt den gamla läran om själavandring och föruttillvaro. Det var under en resa i Syrien och Palestina för ett tjugotal år sedan sanningen i denna gamla tro, som var så allmän i forntiden, så småningom gick upp för mig. De landskapsbilder, som mötte mitt öga, tycktes mig så

egendomligt välbekanta, i synnerhet under mina vandringar i Galiléen, men även i Jerusalem och dess omgivningar. Jag hade resällskap med en vän, som studerade orientaliska språk och som på detta område redan hade gjort sig ett aktat namn, då han borttrycktes av en för tidig död. – Det händer mig ibland, som så många andra, att jag talar i sömnen. Och en natt – det var i Damaskus, på Grand Hôtel Abdul Hamid vid »Den raka gatan», som omtalas i Apostlagärningarna (gatan, inte hotellet) – vaknade jag plötsligt efter en spännande och händelserik men på samma gång ovanligt sammanhängande dröm. Naturligtvis var jag själv drömmens huvudperson – det är man ju alltid – men »jag själv» var inte G. M. Jägerstam utan en viss Ruben bar-Jona. Bland de personer som förekommo i drömmen var också en som hette Jeschua, och det märkvärdiga var att jag i honom genast kände igen Jesus, oaktat han inte hade den ringaste likhet med de traditionella Jesusporträtten med deras mittbenade pagehår och kluvna skägg. Då jag vaknade var också min reskamrat vaken – jag hade väckt honom med att tala högt i sömnen. Och av honom fick jag veta att jag hade talat långa ramsor – på arameiska! Ett språk, varav jag i min nuvarande tillvaro aldrig har kunnat ett enda ord – jo, ett – ordet »abba», fader, som jag fick lära mig i skolan. Och så »amen», förstås.

I korthet sagt: det gick under denna resa så småningom upp för mig, att jag i en tidigare tillvaro hade varit samtida med Jesus och landsman till honom – galileisk jude liksom han – och bott i de trakter där han levde och verkade. Och det är mina minnen från denna tid – så gott jag under årens lopp har lyckats framkalla dem för mitt medvetande – som jag i denna skrift vill framlägga för allmänheten.

*

På mig, som personligen har känt Jesus – om också tyvärr ganska flyktigt – måste det naturligtvis göra ett rätt komiskt intryck att se hans historiska existens betvivlad. Men rent bortsett från den mindre vanliga ställning jag därvidlag befinner mig i, tror jag inte jag skulle finna anledning att tvivla på att Jesus verkligen har levat. Vi ha ju alla läst i Markusevangeliet (som efter vad Josef Marin påstår lär vara det äldsta), början av sjätte kapitlet, att Jesus hade fyra bröder, som alla nämnas vid namn, och några systrar. Det är omöjligt att begripa varför författaren skulle ha givit en uppdiktad Jesus alla dessa syskon, som ingenting ha att göra i hans historia och som inte ens hörde till hans anhängare, men som tvärtom (i likhet med modern) betraktade honom som förryckt.

För resten kände jag också ett par av bröderna ganska väl. Den yngsta av dem, Simon, hade varit min jämnåriga lekkamrat. Och vad systrarna angår, kan jag upplysa att den äldsta hette Judit och den yngsta (en väldigt söt flicka) Rut. De andra har jag glömt.

Jag övergår nu till mina minnen från tiden omkring vår nuvarande tidräknings början.

II.

Jag, Ruben bar-Jona¹, föddes i den lilla staden Kapernaum vid sjön Genesaret i Galiléen, ungefär ett tiotal år efter den store konung Herodes' död. Till mina tidiga barndomsminnen hör min fars av djup undersåttlig vördnad och uppriktig beundran präglade berättelser om denna utmärkta regent, som inte bara hade återuppbyggt Jerusalems tempel – i praktfull modern stil med korintiska kolonnader både fram och bak – men som också under en svår hungersnöd hade offrat en stor del av sina rikedomar för att bringa hjälp åt sitt hungrande folk, och som i egen person hade ordnat och kontrollerat utdelningen av livsmedel för att förebygga försnillningar och stöld. Min far, som hörde till fariséernas parti, var dock långtifrån att – som så många andra på den tiden – i konung Herodes se den åt Israel utlovade Messias.

Min far var skriftlär. Men liksom de flesta andra av det lärdaståndet – till och med i Jerusalem, hur mycket mera då i en avlägsen landsort! – var han hänvisad till att skaffa sig sin bärning som hantverkare. Han var redan från barndomen upplärd i skraddaryrket, och sedan vi från Kapernaum hade flyttat över till Galiléens nyanlagda huvudstad, som tetrarken (Herodes Antipas, en son till kung Herodes) av artighet mot

den nye kejsaren hade givit namnet Tiberias, lyckades min far i denna moderna och hastigt uppblomstrande stad upparbeta en lönande skrädderiaffär, så att vår familj snart räknades till de mest välbärgade i staden.

Naturligtvis blev också jag upplärd i min fars yrke. Ack, hur ofta hörde jag inte min salig far säga: »Den som inte lär sin son ett hantverk, han lär honom rövarens hantverk.»

Min far hade ofta ett tiotal arbetare i sin tjänst. Ingen av dessa arbetare var köpt som slav – min far ville av princip inte ha några slavar, fast han ganska väl kunde haft råd till det – utan de voro alla söner till fria hantverkare eller bönder, och alltid voro några av dem tillika studerande, som under min fars handledning på en gång lärde sig alla skräddarkonstens finesser och invigdes i skrifttolkningens och det hebreiska fornspråkets hemligheter.

Bland dessa »arbetarstudenter», så att säga, minns jag från min barndom särskilt en ung man vid namn Jeschua, eller Jesus, som det heter nuförtiden. Han var son till en murarmästare vid namn Josef, som hörde hemma i en liten by i närheten men som ständigt hade arbete i Tiberias under de år, då staden var i sin raskaste utveckling; han hade också byggt min fars hus. Jesus, som redan hade lärt faderns yrke, ansågs ha gott läshuvud och blev därför satt i lära hos min far. Han kunde väl vid den tiden vara en aderton, nitton år. Jag minns inte precis hur länge Jesus stannade hos oss. Min far var ganska nöjd med honom, åtminstone i början – sedan kom det visst någon fnurra på tråden. Jag vill minnas att min far fann hans flit mindre tillfredsställande och hans karaktär något ostadig. För skräddeyrket hade Jesus i alla händelser ingen fallenhet, och efter en tid gick han tillbaka till faderns yrke.

Hans yngsta bror, Simon, som var jämnårig med mig, var under denna tid (som jag visst redan nämnt) min lekkamrat och goda vän.

Det var ungefär vid den tiden en Messias vid namn Juda, kallad »zeloten», ställde till oroligheter i Galiléen; och då Jesus ett tag försvann i flera veckor och ingen visste var han höll hus, fruktade bröderna (som jag hörde av Simon) att han hade slutit sig till Judas anhängare uppe i bergen. Men därom vet jag ingenting bestämt.

(Judas uppror misslyckades naturligtvis. Hur det gick med honom själv minns jag inte, men två av hans söner blev tillfångatagna och korsfästa. Hans anhängare gjorde dock ännu i lång tid efteråt bergstrakterna osäkra.)

Vid tolv års ålder fick jag för första gången följa med min far och mina äldre bröder på deras årliga pilgrimsfärd till Jerusalem under påskhelgen. Under detta besök i den heliga staden inköpte min far hos en guldsmed nära tempelplatsen den enda prydnadssak av större värde som jag minns från mitt i övrigt ganska enkla barndomshem: en med stor konst och noggrannhet utförd modell i gediget silver av Jerusalems tempel. Den hade vi sedan som ett slags husaltare.

Under denna påsk, liksom många gånger senare, bodde vi hos min morbror Josef, som var präst vid Jerusalems tempel och som för sin fasthet i den rätta läran och sin oböjliga karaktär hade fått tillnamnet Kefas eller Kajfas, det vill säga »klippan». Och kort efter vår hemkomst fick vi brev om att morbror Josef av den romerska prokuratorn hade blivit utnämnd till överstepräst och president för Stora Rådet!

I mitt adertonde år inträffade en stor förändring i mitt liv. Under vår årliga påskresa till Jerusalem träffade vi denna gång ovanligt många av våra släktingar.

Först och främst träffade vi naturligtvis som vanligt min morbror, översteprästen, som vi bodde hos och som alltid tog emot oss med äkta gammal svensk – nej, vad säger jag, gammal judisk gästfrihet.

Vidare en gammal farbror till min far, rabbi Jehoschua, som kom ända från Babylon, där han var

pråmskeppare till yrket, men för övrigt skriftlärd liksom min far. (Vår släkt härstammade från en av de förnåma familjer som kung Nebukadnesar på sin tid hade fört i fångenskap till Babylonien, och vi hade ännu en hel del släktingar där.) Gubben Jehoschua var dyster och melankolisk och berättade med tårar i ögonen om den forna världsstadens djupa förfall. Största delen av staden låg i ruiner, bovar och banditer huserade ostraffat under Parterkungens usla regemente, vattenledningar och kloaker voro förstörda, så vad som ännu fanns kvar av staden var en ständig pesthärd. Min far satte i gång en insamling bland släktingarna för att sätta den stackars gubben i stånd att tillbringa sina återstående dagar i sina förfäders land.

Vidare träffade vi tre av min fars bröder.

Farbror Naftali, min äldsta farbror, var köpman och skeppsredare i Marseille, eller Massilia som det hette på den tiden. Han hade gjort resan från Gallien till hamnstaden Cæsarea (vid Judéens kust) med ett av sina egna skepp och åtföljdes av sin son Jona, som var skeppare på skutan.

Farbror Simon var guldsmed och antikvitetshandlare i Rom. Han hade börjat med en liten verkstad i Puteoli (en betydande handelsstad på den tiden, inte långt från Neapel) och där hade han alltjämt en filial, som förestods av en av hans söner, och en charmant villa. (Där bodde han för övrigt långa tider, då kejsar Tiberius, som var antisemit, tidtals förbjöd judarna att vistas i Rom.)

Farbror Efraim, min fars yngsta bror, kom från Alexandria, där han hade en stor bokskrivarverkstad, som sysselsatte ett hundratal skrivarslavar; han var en av de förnämsta bokhandlarna i den lärda och litteraturläskande världsstaden. Farbror Efraim, som hade tre döttrar men till sin stora sorg ingen son, fattade strax ett välvilligt intresse för mig. Han föreslog min far, att jag skulle få följa med honom till Alexandria för att där fullborda min uppfostran och inhämta samtidens högre bildning under de bästa lärare och under umgänge i de mest distingerade lärda och litterära kretsar.

Hur klappade inte mitt hjärta vid detta förslag! Alexandria – världens huvudstad! (Ty så betraktades staden ännu alltjämt av oss orientaler, som avskydde Rom.)

Min far, som inte utan skäl misstänkte farbror Efraim för att intressera sig mera för grekernas filosofer och skaldar än för Mosen och profeterna, var allt annat än tilltalad av förslaget, och först då min älskade mor med tårar bönföll honom att inte ställa sig i vägen för sin sons framtid, gav han suckande sitt tillstånd. Redan samma dag fick jag i basaren vid Övre Torggatan köpa mig en grön reshatt – den första hatt jag nånsin hade haft på mitt huvud! – av ungefär samma form som dem man ser på bilder av den grekiska avguden Hermes, fast utan vingar förstås. Och i samma affär köpte min mor en tjock, blommig resfilt åt mig (av det berömda fabrikatet från Sardes i Lydien) som jag skulle ha att svepa om mig när det blåste kallt på sjön.

Ty det föll naturligtvis av sig själv att vi skulle fara sjövägen, med farbror Naftalis skuta, som låg och väntade på oss i Cæsarea.

Strax efter påskens slut satte vi oss i rörelse mot kusten – en stor karavan! Man kunde gärna kalla det en hel folkvandring. Jerusalem var i vardagslag en stad på en femtitusen invånare (ungefär som Norrköping nu) men till var påskhögtid strömmade fromma pilgrimer till staden i hundratusental från alla världens hörn och kanter, judar och proselyter och till och med hedningar, som »fruktade Gud». (Ett uttryck varmed vi judar brukade beteckna de hedningar, som gärna ville dyrka Israels gud utan att dock alldeles lämna sina gamla gudar i sticket och som framför allt inte ville underkasta sig den obehagliga omskärelsen.)

Vi råkade få vår plats i tåget strax efter den romerska prokuratoren och hans följe, densamme som hade utnämnt morbror Josef till överstepräst. (Det var inte Pilatus utan hans närmaste företrädare; vad han hette

minns jag inte, om jag ens visste det på den tiden – jag var ju knappt mer än en pojke.) Prokuratorn hade nämligen sitt fasta residens i Cæsarea och kom bara till Jerusalem då hans närvaro ansågs nödvändig, vilket naturligtvis i hög grad var fallet vid de stora högtiderna med deras oerhörda tillströmning av folk, som alltid utgjorde en tacksam jordmån för messianska oroligheter. Men denna påsk hade förlupit ovanligt lugnt och fredligt, och prokuratorn hade visat sig så hygglig och tillmötesgående som hans ämbete medgav. – Pilatus följde som bekant en annan politik.

Mina föräldrar följde med oss ända till Cæsarea, där jag skildes från dem under strida tårar, och med klappande hjärta gick jag ombord på Delfinen – farbror Naftalis fartyg – tillika med mina tre farbröder och några andra passagerare. Det var ett nybyggt skepp av modärnaste typ, med två rader roddare; de gamla åbäkiga »triremerna» med sina tre roddarvåningar voro inte längre på modet. Till gallionsbild hade den en grönskäggig gubbe, som farbror Naftali sade var profeten Jona; men sjömännen kallade honom Poseidon.

III.

Havet – det oändliga, gränslösa havet! Vilken syn för mig, som aldrig hade sett något större vatten än vår lilla tvättbalja därhemma i Galiléen, Genesarets sjö!

Tidigt en morgon lättade vi ankar. De långa, dubbla raderna av åror blixtrade i solen, medan roddarslavarna sjöngo oanständiga visor. Sjön gick hög. Mina farbröder, som kände havets svek, gingo genast till kojs under däck, men jag tyckte bara det var skönt och roligt att gunga på vågorna. I början, förstås! Snart nog började jag känna mig litet konstig, och när skepparen, min kusin Jona, såg att jag hade blivit blek om nosen, röt han åt mig:

– Spy i lä, din arma landkrabba! Spy i lä!

Men att jag var sjösjuk för ett par tusen år sen kan väl knappast intressera nutidsläsare, så det hoppar vi över.

Kort efter solnedgången kunde jag se av Björninnans stjärnbild, som stod mitt över stäven, att vi styrde mot norr. Vi skulle nämligen inte fara direkt till Alexandria – mina farbröder, alla tre, hade viktiga affärer i Antiokia, och under vägen dit gick vi först in till Tyrus.

I Tyrus kommo några nya passagerare ombord, bland dem en ung grek vid namn Apollos, av förmögen och ansedd köpmansfamilj i Antiokia, som jag snart blev bekant med. Han hade nyligen gått över till judendomen och varit i Jerusalem under påsken för att bli omskuren och döpt i den heliga Siloadammen; sedan hade han rest landvägen till Tyrus, där han hade affärer att uträtta.

(Det kan möjligen överraska en mindre orienterad nutidsläsare att Apollos hade låtit döpa sig. Men dopet var obligatoriskt för alla hedningar som ville gå över till judendomen. Bland oss födda judar begagnades det inte så mycket, men förekom ibland, då någon greps av ånger över sina synder, så att han inte kände sig stort bättre än en hedning, och ville börja ett nytt liv.)

I Tyrus såg jag på baksidan av ett tempel en enkel minnestavla över de tvåusen tappra borgare, som Alexander den store hade låtit korsfästa i förargelsen över de åtta månader han hade måst spilla på stadens belägring.

Under resan från Tyrus till Antiokia pratade jag mycket med Apollos, och vi blev snart goda vänner. Han var några år äldre än jag och förlovad med en judinna i Alexandria, dit han nu var på väg för att hålla bröllop. Han sade mig uppriktigt, att när han hade gått över till judendomen så var det från början mest för att kunna bli gift med den undersköna Rachel, som han var vansinnigt kär i; men sedan han närmare hade lärt känna vår religion satte han den verkligen på allvar långt över sina grekiska landsmäns.

– Hur skall man kunna tro på Zeus nuförtiden, sade han, då varje bildad person vet att han i forntiden var en liten sjörövkung på Kreta? Där såg ju Euhemeros hans grav.

– Jaså, sade jag ganska förbluffad, har han verkligen existerat? Då var han kanske också i verkligheten lika vidlyftig i kärleksaffärer som det påstås?

– Det är en annan historia, sade Apollos. Förr i världen skulle ju alla kungar och furstar och förnåma familjer härstamma från gudarna, och helst från Zeus förstås. Det är därför Homeros och andra gamla hovpoeter ha måst anstränga sin fantasi med att skaffa honom en otrolig massa älskarinnor.

Han berättade för övrigt att redan hans far – som var död sedan några år – hade övergivit grekernas gamla gudatro och låtit inviga sig i Attismysterierna för att bli delaktig av uppståndelse och evigt liv.

Och när vi hade kommit till Antiokia och arm i arm vandrade omkring i denna praktfulla modärna storstad, förde Apollos mig en dag till sin fars grav, på en stor kyrkogård öster om staden. Gravstenen pryddes av ett enkelt kors (solens och uppståndelsens symbol, förklarade Apollos) och inskriften förkunnade att den döde hade avlidit i tron på sin frälsare, Herren Attis.

Jag frågade Apollos om denna Attis, som också kallades Adonis (det vill säga »herren») också hade funnits till i verkligheten, liksom Zeus. Det visste han ingenting om, men höll det för ganska troligt.

Apollos lade en krans på graven. Och medan vi gingo tillbaka in till staden, sade han:

– Det har glatt mig att höra att din far är farisé. Ty jag vet ju att fariséerna predika uppståndelse från de döda, och jag kan inte nog förvåna mig över att det lär finnas andra judiska rabbiner och skriftlärdar som förneka själens odödlighet och som stödja sin mening med att det inte står något om den saken i de heliga skrifterna. Själv är jag naturligtvis ännu inte mycket bevandrad i dem, fast jag har tillbragt många dagar i Kungl. Biblioteket i Alexandria med att läsa dem, på grekiska förstås; men jag måste tyvärr medge att jag inte i dem har kunnat finna något stöd för mitt odödlighetshopp. Tvärtom fann jag en dag dessa ord i en av de skrifter som den vise kung Salomo har författat: »Det går människors barn såsom fänaden; som fänaden dör, så dö ock de; de hava alla samma slags själ. Ja, människorna hava intet framför fänaden, ty allt är fåfänglighet.» – Vilken tröstlös lära! Vad jag beklagar den stackars kung Salomo i all hans storhet och prakt och vishet!

Mina farbröders affärer i Antiokia höllo oss kvar i staden i flera veckor. Saken var den, att min farbror Simon, guldsmeden, hade sparat upp en samling av ofantligt dyrbara skulpterade smycken, juveler, ädelstenar och kaméer, som påstods ha tillhört ingen mindre än drottning Monima av Pontos, Mitrادات den stores älsklingsgemål, på sin tid världens skönaste, kvickaste och mest beundrade kvinna. Om farbror Simon kunde komma över dessa skatter till skapligt pris, var han på förhand säker på att finna köpare till dem i den högsta romerska aristokratien. Men det var en stor affär, och därför hade han engagerat sina bröder som medintressenter. En fenicisk guldsmed i Antiokia, farbror Simons bästa affärsförbindelse där på platsen, hade givit honom en vink om saken och var själv med i affären. Skatten fanns i ett enskilt hus, hos en förnäm äldre dam, av en släkt som på sin tid hade varit nära knuten till drottning Monimas hov. Denna dam, som levde i ganska blygsamma omständigheter, var naturligtvis bara mellanhand i affären; vem skatten egentligen tillhörde fick jag aldrig veta, eller också har jag glömt det.

Då affären äntligen var ordnad och skatten bragt i säkerhet ombord på skutan, lade vi ut och styrde söder ut, direkt till Alexandria. Det var i början av maj, och vädret var härligt. Vi intog våra måltider på däck under ett soltält med purpurstrimmor, och oftast brukade vi sitta (eller ligga) kvar där uppe vid en flaska vin eller två (nej, det var förstås inte några flaskor, utan stora lerkrus) och prata om ditt och datt. Inte minst hovskvaller från Rom. Kejsaren hade folkskygg och människofientlig dragit sig tillbaka till sitt slott på

Capri, där han (som man trodde) satt längst inne i en mörk grotta och styrde världen med hemliga trollkonster. Men farbror Simon trodde snarare att han satt och söp i grottan; redan i hans yngre år kallade soldaterna honom Biberius, det vill säga fylltratt, i stället för Tiberius. Mina farbröder viskade för resten också i förtäckta antydningar, som de trodde att jag inte förstod, om andra saker som Tiberius hade för sig i den där grottan. Men jag tyckte nästan synd om kejsarn då farbror Simon citerade början på ett brev, som han påstods ha skrivit till senaten och som farbror Simon sade cirkulerade i avskrifter i Rom: »Vad jag skall skriva till Er, församlade fäder, eller hur jag skall skriva, eller vad jag inte skall skriva – må helvetet uppsluka mig om jag det vet!«

– Ack ja, herregud, sade farbror Efraim, hur skall det gå med oss alla, när världen regeras på det viset!

– Det är världens sista tid, sade farbror Naftali. Hemma i Marseille finns det en kaldeisk astrolog, som har spått att solen skall falla ner mitt på Forum i Rom den 21 september. Inte för att jag tror det, men man kan sannerligen vänta sig vad som helst nuförtiden! Annat var det i gamla kejsarns tid!

Och mina farbröder erinrade sig med rörelse den gode gamle kejsar Augustus, som nu hade varit död i tio år och efter de trovärdigaste vittnesbörd farit upp till himlen. Han hade varit utpräglat judevänlig, liksom Julius Cæsar före honom, och till och med visat Israels gud den artigheten att skicka dyrbara presenter till Jerusalems tempel.

– Dja! sade farbror Efraim, om det nu inte snarare var av artighet mot hans högt värderade affärsvän kung Herodes!

Jag hade under hela resan stort nöje av mina farbröders lärorika samtal – lärorika för mig, som bara var en pojke från ett avlägset Kråkvinkel.

Vi unga – kusin Jona, Apollos och jag – pratade förstås också en hel del med varandra. Jona, som hade studerat matematik och astronomi, förklarade för mig hur det förhöll sig med solen och månen. En professor i Alexandria – vad han hette har jag glömt² – hade räknat ut (efter vilken metod, det begrep jag inte riktigt) att avståndet från jorden till solen är nitton gånger så stort som avståndet från jorden till månen, och eftersom solen och månen se ut att vara lika stora, måste alltså solen vara nitton gånger så stor som månen!

– Nej, hör du Jona, sade hans far, vad är det för skepparhistorier du står där och smäcker i ungdomen! Att solen skulle vara nitton gånger så stor som månen, fast vilken kamel som helst kan se att de är lika stora!

– Hur långt det är till solen och månen, sade farbror Simon, det vet bara Den Högtlovade, som har skapat dem och satt dem på fästet att lysa för oss!

Men farbror Efraim, som var en studerad karl och hade många lärda verk bland sina förlagsartiklar, sade att en blind, som är invigd i matematikens hemligheter, ibland kan se längre än en annan med sina två ögon.

I början av resan hade det blåst en svag sydlig vind. Men när vi hade kommit ett stycke förbi Cypern, blåste det upp en frisk nordostlig bris, så att vi fick medvind och kunde hissa segel, och sen gick det undan med en otrolig fart! Och en kväll, kort efter solnedgången, skrek utkiken från sin plats borta i stäven:

– Faros i sikte!

Vi skyndade alla för över. Längst nere i horisonten kunde man skönja en liten röd stjärna med matt och töcknigt ljus. Det var världens åttonde underverk, Alexandrias fyr!

Apollos reciterade lågt, som för sig själv, några verser som föllo honom i minnet:

Ute i vågiga havet en ö det ligger, ett stycke

framför Aigyptos land – och denna benämner man
Faros –
skild därifrån så långt, som en rymlig galeja på
dagen
segla förmår, när en susande vind bakefter den
blåser.
Där är bekvämlig hamn, från vilken de snälla galejor
lägga i havet ut, när drickesvatten de hämtat.

– Det där har Homeros fått om bakfoten, sade farbror Efraim, eller också har slammet från Nilen fyllt ut ett ordentligt stycke sedan hans tid. Nuförtiden är det gudskelov inte någon dagsresa från Faros in till kusten. Molon, som för från ön till staden, är ju bara sju stadier lång, och man går den bekvämt på en kvarts timme.

Den lilla matta röda stjärnan i horisonten blev så småningom allt större och klarare och överstrålade snart de riktiga stjärnorna. Och redan efter några timmar styrde vi in i Alexandrias hamn.

IV.

Människorna i Alexandria tycktes mig oräkneliga som sanden i havet och stjärnorna på himmelen, och jag vet inte heller om det fanns någon som försökte räkna dem. I ett gammalt tyskt konversationslexikon, som jag har, står det att staden på den tiden hade 600,000 invånare. Ja, det vill jag tro, och litet till! (Men hur man har burit sig åt med att räkna dem så långt efteråt, det må fanken veta. Har man räknat dödsfallarna i jorden?)

Vi judar utgjorde minst en tredjedel av stadens befolkning. De flesta voro förstås fattiga, men flitiga och sparsamma; många voro välbärgade eller förmögna, som farbror Efraim, och några kolossalt rika. Den rikaste hette Alexander och var generaltulldirektör. (Det vill säga, han var inte ämbetsman, som en svensk generaldirektör, utan huvudman för ett konsortium av finansmän, som arrenderade tullarna. Denna affärsbransch stod som bekant inte i högt anseende bland fromma judar, men för Alexander, som hade låtit smycka nio av portarna till Jerusalems tempel med guld och silver, gjorde man ett undantag.) Alexander hörde till farbror Efraims umgängesvänner, så jag var många gånger tillsammans både med honom och hans bror Filon, som var en mycket ansedd professor i filosofi och som under flera år var min lärare. Visserligen tyckte enkelt och gammaldags folk att han hade blandat upp sin judiska barnatro med alldeles för mycket nymodärn och obegriplig platonisk filosofi, men den studerande ungdomen beundrade honom varmt, och det kom nästan lika många greker som judar till hans föreläsningar.

För resten var det naturligtvis grekerna som dominerade i staden. De romare, som funnos där – mest ämbetsmän och militärer – satte en ära i att tala grekiska och skilde sig inte heller i övrigt mycket från grekerna. Egypterna såg man inte mycket till. De hade blivit undanskuffade till ett hörn längst bort i sydväst och förde där en obemärkt tillvaro, utom prästerna, som alltjämt stodo i högt anseende.

(Grekerna och romarna hade på den tiden samma veneration för »Egyptens visdom» som en mängd tokiga engelsmän och amerikaner nuförtiden, mest fruntimmer förstås, ha för »indiernas hemliga visdom».)

Mina studier gingo naturligtvis först och främst ut på att lära mig grekiska – riktig grekiska, som den skrevs och talades av den bildade världen, inte den pidgingrekiska som talades i orienten, också hemma i Galiléen av ungefär halva befolkningen, och som jag kunde från barndomen. Jag fick också lära mig latin, ty farbror Efraim ansåg, att en ung man som ville göra sin lycka i världen borde känna det språk som talades av världens herrar. Senare fick jag, som jag redan har nämnt, följa Filons föreläsningar i filosofi. De intresserade mig mycket, och jag jag inbillade mig att jag begrep dem. Det går så lätt i den åldern!

För övrigt sysselsatte farbror Efraim mig också på sitt kontor, där mitt arbete huvudsakligen bestod i att kollationera avskrifter, men där jag för övrigt fick tillfälle att sätta mig in i alla grenar av den stora verksamheten. Affärens största förlagsartiklar voro våra heliga skrifter i grekisk översättning, som det fanns stor marknad för bland den mängd av judar i Alexandria och hela världen, som inte kunde ett ord hebreiska, och för resten också bland greker och till och med romare. (I västerlandet hade man mer och mer tröttnat på sina gamla gudar, och i stället hade de orientaliska religionerna kommit på modet.) Men böcker var en mycket dyr vara på den tiden, och fullständiga samlingar av »Skrifterna» utfördes nästan aldrig annat än på beställning från en eller annan synagoga; annars såldes varje särskild skrift för sig, och efterfrågan på dem var naturligtvis mycket olika. Jobs bok och Predikaren hörde till dem som såldes mest, ofta tillsammans med polemiska motskrifter, som fördes in i samma bokrulle och som på det viset ha kommit med i den bok som nuförtiden kallas bibeln. Den lilla boken om profeten Jonas äventyr var en omtyckt förströelseläsning. Men allra mest såldes och efterfrågades en liten skrift som kallades »Daniels uppenbarelse», ett utdrag ur en av de större profetböckerna vari det siades om den nuvarande världsålderns snart förestående slut och om en Messias som kallades Människosonen, som skulle komma farande på himmelens skyar med stor makt och härlighet, nedslå hedningarna och skänka Israels folk herraväldet över jorden för eviga tider. På grund av den stora efterfrågan kunde vi sälja den lilla skriften mycket billigt.

Det var för övrigt en särskild egendomlighet med denna skrift, som förtjänar att beaktas. Medan början och slutet av Daniels bok, varur den var hämtad, voro skrivna på hebreiska liksom våra övriga heliga skrifter, så var däremot mellanpartiet (och dit hörde den uppenbarelse som handlade om »Människosonen») skrivet på arameiska. Och det gjorde att ingen annan av våra heliga skrifter var så allmänt känd och läst i alla lager av det judiska folket som den, inte minst i Palestina, där den lästes på originalspråket. De övriga skrifterna kände man i allmänhet mest genom rabbinernas utläggningar, men »Daniels uppenbarelse» hade snart sagt varje jude själv läst, och de som inte kunde läsa hade hört den läsas upp av andra.

Utom våra heliga skrifter omfattade farbror Efraims förlagsverksamhet snart sagt alla grenar av litteraturen, från de allvarligaste vetenskapliga arbeten till författarinnan Elephantis högst ekivoka råd och anvisningar för älskande, små handböcker i drömtydning och astrologi och till och med kokböcker.

Som jag redan har nämnt, hade de orientaliska religionerna kommit starkt på modet bland grekerna och till och med bland romarna. Då en hedning blev andligt sinnad – »pneumatisk», som det kallades – började han inte med brinnande andakt anropa Zeus eller någon annan av sina gamla gudar utan vände sig i stället till Isiskulten, Attismysterierna eller Mithrareligionen. Också den judiska missionsverksamheten hade stor framgång, men den hade dock, såvitt jag kunde finna, sett sina bästa dagar. Vår religion kunde ju inte lova något bestämt angående uppståndelse och evigt liv och hade därför redan börjat bli efter i konkurrensen. Vi judar hade inte, som Mithrareligionen, någon helig måltid, där de troende under form av bröd och vin fingo äta gudens kött och blod för att därigenom bli delaktiga av hans odödlighet. Vi hade inte heller, som Isis- och Attisreligionerna, någon död och uppstånden gud, vars död begräts med hjärtskärande jämmer och klagolåt och vars uppståndelse på tredje dagen efter hälsades med himmelstormande jubel. Och inte hade vi heller någon kvinnlig gudomlighet och några undergörande madonnabilder av Isis med det lilla Horusbarnet vid sitt bröst, som de troende, i synnerhet fruntimmerna, kunde vända sig till med alla sina stora och små bekymmer. Vi hade kort sagt inte följt med vår tid. Vi hade ju inte ens ett ordentligt helvete att skrämma med. »Saliga äro de som tro, men alla andra skola brinna i den eviga elden!» hörde jag en lång tid en ryktbar profet (jag minns inte vilken religion han agiterade för) skräna på alla gator och torg i Alexandria. Så kraftiga övertalningsmedel hade inte våra rabbiner till sitt förfogande.

*

Apollos, min reskamrat och goda vän, firade kort efter vår ankomst till Alexandria sitt bröllop med den sköna Rachel, som för resten var en systerdotter till Alexander och Filon, och jag var med på bröllopet, som

firades efter gammal judisk sed med sånger och danslekar ur Salomos höga visa. Från bröllopsmiddagen minns jag ännu ett stort silverfat med kolossala kejsarhumrar, en läckerhet som jag aldrig hade smakat förr och som jag i min oskuld trodde var förbjuden för oss judar, eftersom den väl måste räknas till »allt det i sjöar och strömmar, som icke har fenor och fjäll». Men i Alexandria tog man det inte så noga med sådana bagateller som hemma i Palestina, och farbror Efraim lugnade mina religiösa betänkligheter:

– Moses skulle aldrig ha förbjudit oss att äta hummer, om han bara en enda gång hade smakat det själv. Och för resten, har inte hummern fjäll? Se på de här skalen, det måtte väl vara fjäll som heter duga! Nog är jag en rättrogen jude, men det skall vara måtta med allting!

Med teatrar och andra offentliga nöjen förhöll det sig ungefär på samma sätt som med hummer: det ansågs inte passande för fromma och rättrogna judar att gå i cirkus och på teatern, men det hände nog att man gjorde det ändå! Apollos och jag voro i det fallet inga sällsynta undantag; vi roade oss ganska ordentligt. Vi såg många komedier av Menandros, som nu ha gått förlorade, och som visserligen ansågs gammalmodiga men som man kunde ha nöje av i alla fall, när de spelades på världens främsta scen av de största komedianter som nånsin ha funnits. De gamla klassiska tragedierna hade jag mindre nöje av, då jag tyvärr aldrig har varit särdeles musikalisk. Man hade nämligen lagt in en massa musik i dem, stora bravurarios och liknande, så att de med tiden hade blivit ett slags operor. Det oaktat hade de svårt att klara sig i konkurrensen med lättsinniga pantomimer, praktfulla utstyrelstycken, där man kunde få se brinnande palats och stora bataljer och elefanter som dansade på lina, och med modärna farser, naturligtvis vådligt svinaktiga.

Och efter teatern – som alltid spelade mitt på dagen, i strålande solsken – kunde det hända att man åt en bättre middag på en av världsstadens eleganta lyxrestauranger, där egyptiska trollkarlar, negeratleter, magdanserskor och andra varietéartister underhöll gästerna.

Och kärleken – den första kärleken! Ack, jag skulle kunna fylla en hel bok med minnena från mina glada studentår i Alexandria! Men eftersom den här lilla skriften ju egentligen skulle handla om min obetydliga personliga bekantskap med Jesus, som aldrig fick tillfälle att resa till Alexandria, måste jag väl försöka fatta mig kort.

Under de fem, sex år jag tillbragte i världsstaden brevväxlade jag naturligtvis regelbundet med min far, som höll mig underrättad om tilldragelserna därhemma, både i vår familj och i det allmänna. I ett av sina brev meddelade min far, att den romerska prokuratorn, som hade utnämnt min morbror Josef till överstepräst och som vi därför nästan hade fattat ett slags sympati för, hade fått sitt avsked och efterträts av en viss Pontius med tillnamnet Pilatus, som ingen människa hade hört talas om. (Farbror Efraim hade visserligen hört att Pontiern var en urgammal och högförnäm men alldeles utfattig patricierätt, och om den nya prokuratorn hörde till den, kunde man alltså vänta sig utpressningar och rofferier i stor stil. Men han kunde ju också vara en uppkomling, och det var inte en bit bättre!)

I ett annat brev – det sista jag fick från honom under min vistelse i Alexandria – skrev min far, som dock ännu långtifrån var någon gammal man, att hans hälsa på ett par år hade lämnat mycket övrigt att önska, och att han kände sin lifskraft sina ut. Då jag läste detta, brast jag i häftig gråt, och det beslöts genast att jag skulle resa hem.

Och i slutet av sitt brev skrev min far:

»Här i Galiléen uppträder nu en ny 'barabba', och kan du gissa vem det är? Jo, det är ingen annan än den där Jesus, muraren Josefs son, som du nog kommer ihåg, din vän Simons äldsta bror.»

(»Barabba», det vill säga »fadersson», var ett öknamn som vi rättrogna judar brukade använda om de falska

messiasar, som läto kalla sig »Guds son» och med respektlös familiaritet talade om Den Allrahögste som sin fader.)

V.

Det är då som fanken – aldrig kan man få vara i fred! Just som jag skall resa från Alexandria hem till Galiléen, kommer Kasper och skäller ut mig för att jag i flera dar har låtit honom sitta ensam på Sjöormen.

(Jag har visst redan i första kapitlet nämnt något om vinstugan »Store Söslange». Med vinstuga menas i Köpenhamn ett ställe där viskyn är litet billigare än på de stora kaféerna.)

– Hur är det med dig, Jägerstam? frågade Kasper. Skriver du? Du är väl inte allvarligt sjuk?

– Jag skriver på mina memoarer, upplyste jag.

– Och jag som trodde du var analfabet! Det tyckte jag just särskilt om dig för. Jag kan inte med folk som skriver.

(Kasper skriver själv ibland, humoresker och annat krafs, när han inte är upplagd för att måla. Men han tycker inte om konkurrenter.)

Nå, det var en vacker septemberdag, jag förbarmade mig över Kasper och gick med honom till Sjöormen. Klockan var fem, det är middagstid på det stället, och lokalen doftade av sköldpadda (den danska nationalrätten, som lagas av kalvhuvud) gullasch, lappskoj och pytt i panna. Vi nickade åt värden, Salomonsen, åt kassör Iversen från sjuk- och begravningskassan »Fremtids Haab», som satt vid sin sköldpadda, och åt kyparen Alexandersen, som kom med vår visky. Kasper hade stora nyheter. Han hade varit i Tivoli kvällen förut med två damer, fröken Irma Jensen (från Vaskeriet Vasko de Gama) och hennes väninna fröken Oda Hansen (från äggaffären Columbus). Men jag är en diskret man, och vad Kasper berättade mig skall jag inte föra vidare. (Kasper har varit gift några gånger, men för tillfället har han ingen hustru.)

För resten pratade vi om ett och annat, bland annat om religionen. Kasper har på sista tiden blivit »pneumatisk», som det hette i Alexandria på min tid, det vill säga »andlig» eller »andligt sinnad». Jag hade egentligen inte trott att det låg för honom, men det lär ju gå en stark religiös strömning genom tiden, och Kasper har alltid varit väldigt nogga med att följa med sin tid. Att vara omodärn, det är det jäkligaste han kan tänka sig.

(Vad mig själv angår måste jag bekänna, så gott först som sist, att jag inte är gudfruktigare än folket är mest. Förra gången var jag en rättrogen jude, men med måtta och förstånd, liksom farbror Efraim. Och i min nuvarande existens är jag naturligtvis en kristen människa, döpt och konfirmerad i kungl. svenska statsreligionen, bägge delarna av salig komminister Leopold i Jakob, som sedan drack brorskål med mig en kväll på Tre Remmare, där han var inackorderad i toddy på gamla dar. Men till hela min natur har jag nog alltid varit vad man kallar ett världens barn.)

När vi kom tillbaka från Sjöormen tittade vi in till Josef Marin. Då han expedierar i sin butik, är han alltid klädd i en gammal för detta dubbelknäppt bonjour – »diplomat», som dansken säger – från l'ancien régime, det vill säga tiden före kriget, utan knappar och med en segelgarnståt om livet. Men när han går ut i stan är han alltid ordentligt klädd. Som vi satt där och pratade, kom det en ung student in och frågade efter en bok. Det var unga Kristensen, en systerson till kassör Iversen i Fremtids Haab; han studerar till präst, och boken, som han frågade efter, var ett grekiskt lexikon till Nya testamentet.

– Joho, herr Kristensen, det kan jag verkligen stå till tjänst med, sade Josef Marin. »Lexicon græco-latinum

in libros novi testamenti». Av Carolus Ludovicus Wilibaldus Grimm, teologie och filosofie doktor, professor vid universitetet i Jena, storhertigtligt sachsiskt geheime-konsistorialråd, riddare av Vita falcken och Ernestinska husorden, tredje genomsedda och tillökade upplagan, Leipzig 1888. Hela den här ramsan står på latin, förstås. – Duger den? Det är ett förträffligt arbete, som generationer av teologer i Tyskland, Skandinavien och Holland ha hämtat visdom ur. Jag säljer det ogärna; jag begagnar det nämligen själv ibland, som förströelselektyr. Men var så god, tio kronor! – Men det måste i vissa fall begagnas med kritik.

– Hur så, frågade unga Kristensen, är det föråldrat?

– Inte mer än att det mycket väl kan användas, men man måste ha litet förstånd själv också! Låt oss slå upp till exempel – ja, vad ska vi hitta på? – jo, till exempel Barabbas. Men apropå – vad tror vännen Kasper att den där Barabbas var för en gynnare?

– Barabbas, sade Kasper, det var ju den botfärdiga rövaren?

– Det ante mig! Precis som jag väntade! Tack ska du ha, bror Kasper! Men låt oss nu se vad Grimm har att säga. Först och främst upplyser han att ordet är arameiskt och betyder »filius patris», »fadersson». Det är riktigt. Vidare: »latro captivus», en fången rövare. Det är galet! Det är ett skamligt förtal! Barabbas var alls inte någon rövare; det blev han först långt efter sin död, i det fjärde evangeliet. I Markusevangeliet, som är det äldsta av dem vi ha i behåll, är han en ganska hederlig karl, som har blivit fängslad som deltagare i ett upplopp eller uppror – grekiskan har samma ord för bägge delarna. »Fängslad jämte de upproriska, som under upproret hade begått dråp.» – »Upproret» står i bestämd form och omtalas som en välbekant sak, så att man måste förmoda att det ursprungliga Markusevangeliet redan på ett föregående ställe, som sedan har råkat komma bort, har berättat något om det. – Lukas har ungefär samma notis som Markus. Matteus har ingenting annat att säga om Barabbas än att han var en »märkelig» eller »ryktbar» fånge. Det är ju inte mycket, men det låter oss i alla fall ana att han inte har varit någon biperson i det där upploppet, utan snarare anstiftaren eller huvudmannen. Vad kan det nu egentligen ha varit för ett slags upplopp? Eftersom det var kort före påsken, då Jerusalem var översvämmat av en otrolig massa fromma och fanatiska judar från alla världens hörn, och eftersom det just den påsken enligt evangelierna uppträdde en ny Messias – nämligen Jesus – kan man nog hålla hundra mot ett på att det där upploppet torde vara att hänföra till »messianska oroligheter». Att en ny Messias skulle kunna uppträda i Jerusalem kort före en påskhögtid utan att förorsaka oroligheter är naturligtvis helt enkelt otänkbart.

»Barabbas», »faderssonen», har tydligen varit ett binamn eller öknamn, så mycket mer som Markus uttryckligen skriver »den så kallade Barabbas». Vad hette han då egentligen? Jo, den frågan kan den hederliga Grimm ge oss svar på. Han hette Jesus! Grimm upplyser nämligen, att i de handskrifter av Matteusevangeliet som Origenes omtalar i första hälften av tredje århundradet – och enligt »några andra vittnesbörd» – har det stått »Jesus Barabbas».

Vad skriade alltså judarna, när de tiggde Pilatus om att han skulle släppa Barabbas lös? Jo, så här skriade de: »Giv oss Jesus faderssonen lös!»

Unga Kristensen såg litet perplex ut.

– Det där låter verkligen besynnerligt, sade han. Hur skall man förklara det?

– Ja, herr Kristensen, fråga inte mig om det! Jag vet inte mer om den saken än vad vem som helst kan läsa sig till i evangelierna och i det här gamla lexikonet, som otaliga årgångar av teologie studerande ha använt. Fråga er lärare, professorn i exegetik! Fråga herr professor Oskar Andersen! Han är ju riksdagsman också, så han bör vara styv i kompromisser!

Unga Kristensen glömde att pruta på lexikonet. Han fiskade upp en tia och försvann med sin skatt.

– Det var fan! sade Kasper. Aldrig hade jag kunnat tänka mig att du var en så överlägset styv säljare, Marin! I Amerika skulle du ha blivit miljardör!

VI.

Det var ett herrans väder med regn och blåst, då jag en dag mitt i vintern inskeppade mig från Alexandria. En usel båt var det också, och en otrevlig resa på alla vis. Men fram kom jag då äntligen, och den första bekant jag mötte, när jag steg i land i Cæsarea, var min gamla barndomsvän Simon, Jesus yngsta bror, som hade ett jobb vid det nya tullhusbygget i hamnen. (Han var murare liksom fadern.) Jag inbjöd honom att dela min enkla frukost på närmaste värdshus, och där satt vi och pratade en timmes tid. Åtskilligt nytt fick jag höra. Hans far, gubben Josef, hade dött för ett par år sen. Johannes döparen (en väckelsepredikant, som min far hade skrivit ett och annat om i sina brev till mig) hade blivit fängslad av landsfurstens, Antipas, som fruktade att han av sitt stora anhang bland folket kunde låta fresta sig till att bli en Messias och ställa till uppror, och satt inburad i ett litet kastell som hette Makarunt, på andra sidan Jordan. Det påstods för resten att han redan hade blivit dödad. Antipas var en herre som tyckte det var bättre att stämma i bäcken än i ån! (I det fallet bråddes han på sin far, men annars var han en stor gyckelbock.) Simon var också ganska orolig för sin bror Jesus, som hade hört till döparens ivrigaste anhängare.

– Jesus trodde ett tag att döparen verkligen var Messias, sade Simon. Han värvade massor av anhängare åt honom här i Galiléen. (Döparen själv hade mest sitt tillhåll i Peréen, på andra sidan Jordan, som också hörde till Antipas furstendöme.) Men nu tror han att döparen var Elias; och sedan Johannes blev fängslad, har en stor mängd av hans anhängare slutit sig till Jesus och se upp till honom som den som skall göra't och som profeterna ha spått om. Gud vet hur det skall sluta!

– Tror han själv att han är Messias? frågade jag.

– Ts! sade Simon, det är väl ingen som hör oss?

Värdshusvärden var inte inne för tillfället, och vi var ensamma i rummet.

– Om han tror att han är Messias? viskade Simon. Jo, jag är rädd för det! Han har börjat kalla sig »människosonen», och vad han menar med det, det kan ju vem som helst begripa. Vem har inte läst »Daniels uppenbarelse»! Mamma tror för resten att han inte är riktigt klok, och litet besynnerlig har han ju alltid varit. Han har liksom ingen ro över sig och flackar omkring överallt. För ett par år sen var det så gott som avgjort att han skulle gifta sig med änkan efter en ganska förmögen publikan i Tiberias – kvinnorna ha ju alltid varit tokiga i honom. Men så gav han sig ut på vandring och lät inte höra av sig på ett par månader, och sen blev det ingenting av. Hon tog en annan. Men jag kan nu inte låta bli att beundra honom i alla fall. En väldig predikargåva har han, det kan ingen neka till, och vad det angår att driva ut djävlar och bota sjuka, så har han knappast sin överman, fast konkurrensen är svår.

Simon var en pigg och vaken ung man som det var roligt att prata med. Men nu kom värdshusvärden in och jag skulle ju hem till Tiberias. Simon, som var bekant med värden, presenterade mig som son till rabbi Jona i Tiberias, varefter jag utan svårighet fick hyra en åsninna. Och efter en kort promenad i staden, varunder jag bland annat lade märke till ett par nya kyrkor – ett Attistempel och ett Isiskapell med en madonna över portalen – satte jag mig upp på min lilla Rosinante och skumpade hemåt.

VII.

Mina föräldrars och syskons och min egen rörelse vid återseendet kan vi ju hoppa över. Men ack, vad min kära lilla mamma hade blivit liten! Också min far tyckte jag mig minnas från min barndom som en större

och ståtligare man, och till och med Jerusalems tempel av silver, som stod för mitt minne som en väldig praktpjäs, tycktes mig ha krympt ihop.

Min fars hälsa hade emellertid förbättrats sig betydligt, och han kunde alltjämt sköta sitt stora arbete som förut – ledningen av synagogan, undervisningen och skrädderiet. Det sista hjälpte jag för resten också till med, liksom ett par av mina bröder, men den lärda banan hade jag ingen fallenhet för.

Naturligtvis talade vi också om Jesus, och jag frågade bland annat min far, om Jesus verkligen kallade sig Guds son.

– Det har jag inte hört något direkt om, svarade min far. Men att han anses för Messias av sina anhängare, det är säkert nog, och för folket här i Galiléen, och i Samarien likaså, är ju »Guds son» och »Messias» samma sak. Han lär kalla sig »människosonen», varav du kan förstå att den stackars mannen, som så många andra, har blivit virrig i huvudet av »Daniels uppenbarelse». Jag har aldrig förstått, och det har ingen annan heller, varför profeten skrev just det partiet av sin bok på arameiska, som vem som helst kan förstå, medan början och slutet av boken är på hebreiska. Men en olycka var det! »Daniels uppenbarelse» är sannerligen inte någon läsning för vem som helst.

Jag tror för resten inte, fortsatte min far, att profeten Daniel med »människosonen» har tänkt på Messias. Snarare tror jag att han har menat en allegori eller personifikation av Israels heliga folk. Men bland olärt folk är det nu en gång den allmänna tron, att hans profetia avser Messias, och så har naturligtvis också Jesus fattat den.

Min far var, liksom fariséerna i allmänhet, ganska likgiltig för Israels förlorade nationella självständighet och motståndare till alla messianska rörelser, som efter vad erfarenheten hade visat bara förde till blodsutgjutelse och olyckor. Som fromma och rättrogna judar väntade visserligen också fariséerna Messias, men så att säga mera teoretiskt och i en obestämd framtid, och var gång det dök upp en Messias som samlade anhängare och ställde till oro mötte de honom med misstro. Det okunniga och lättledda folket var mera brinnande i tron och hyllade än den ena, än den andra som Messias.

Galiléerna ansågo sig naturligtvis vara lika goda judar som alla andra, men i verkligheten voro de knappt judar mer än till namnet. De hade blivit tvångsomvända till judendomen på Mackabéernas tid, och som man kan vänta i sådana fall var det inte just mycket bevänt med deras judiska rättrogenhet. För oss riktiga judar var det en fullkomligt hädisk tanke att Gud skulle kunna ha hustrur eller mätresser och få barn med dem; men för folket i Galiléen var sådant den naturligaste sak i världen. Jag minns från min barndom en frigiven slav vid namn Simon, en för detta lakej vid Herodes den stores hov; han hörde till de slavar som salig kungen hade frigivit i sitt testamente. Han var en fullkomligt bildskön och därtill ovanligt stor och stark karl, och till på köpet allt annat än dum. Mera behövdes det inte för att en mängd enfaldigt folk skulle tro att han var Guds son, och det förde honom i olycka; han gjorde uppror och miste huvudet.

Vi judar tänkte oss Messias som en människa, född på vanligt sätt, men kallad och utvald av Gud och utrustad med övernaturliga krafter, så att han kunde trolla hur mycket som helst, och framför allt skulle han befria Israels folk och föra det till seger över alla andra. Det hoppades förstås också galiléerna, som i det fallet voro lika goda judar som vi; de voro till och med de mest glödande judiska patrioter, och deras landsända var en ständig härd för messianska oroligheter. Men för dem var det en självklar sak att Messias skulle vara Guds son. Mindre kunde inte göra't.

*

Jesus brukade sällan och ogärna komma till Tiberias, dels för att det var alltför riskabelt för honom att uppehålla sig i Antipas residensstad, dels för att han inte hade många anhängare där. Han hade, som jag

visst redan har nämnt, haft sitt föräldrahem i en liten by i närheten av staden, och där bodde ännu hans mor, änkan Maria, och några av hans syskon. De trodde inte på honom, och därför undvek han helst att visa sig i hemorten.

Jag borde kanske också nämna, att jag aldrig på den tiden hörde talas om någon stad eller ens by med namnet Nazaret. Med Nazaret eller Genezaret (det var två former av samma namn) menade man dels sjön, som var ungefär så stor som halva Vättern, dels trakten däromkring, särskilt sydvästra stranden, där Tiberias låg.

Vid den tiden då jag kom hem från Alexandria hade Jesus tagit vinterkvarter i Kapernaum, snett över sjön, där han bodde hos en fiskare vid namn Simon. Denna Simon, som nuförtiden kallas sankt Petter, brukade ett par gånger i veckan ro in till Tiberias för att sälja fisk, och en och annan gång kunde det hända att Jesus följde med honom. Men han uppträdde aldrig offentligt i Tiberias och gjorde inga »kraftgärningar» där. – Simon var en karl som kunde tala för sina varor. Såna fiskar som han fångade fanns det inte maken till på kejsarens bord! »Se bara så han lever!» Och så gav han fisken ett litet tjyvnyp så den sprattlade av bara fan. Han skulle ha varit i stånd att väcka upp sina fiskar från de döda. För Jesus hade han blivit ett slags impressario, och gud vet om han inte betraktade honom också som en stor och sällsynt fisk han hade fångat!

Jag var från barndomen bekant med Simon, som otaliga gånger hade sålt fisk till min mor, och ibland hände det att jag skolkade från skräddarverkstan och följde med honom till Kapernaum för att få se och höra Jesus. Under vägen berättade han de märkvärdigaste saker för mig om Jesus. Men jag kände ju Simon!

Jesus hade förändrat sig mycket sen jag såg honom sist, men då var han ju ännu en yngling och jag en liten pojke. Han hade fått ett väldigt profetskägg, som flöt långt ner på bröstet, och håret hade blivit tunt över pannan fast han inte kunde vara mycket över trettio år. Simon presenterade mig för honom, men då han hörde att jag var son till rabbi Jona i Tiberias, mulnade han och slöt sig inom sitt skal, och något samtal kom inte i gång. Att jag kunde hälsa från hans yngsta bror, som jag nyligen hade träffat i Cæsarea, gjorde inte något intryck på honom.

Flera gånger hörde jag honom predika, en gång i synagogan – det var på en sabbat – och ett par gånger på möten i fria luften. Och jag måste ge hans bror Simon rätt i att han var en ovanligt fångslande predikant. Inte för att innehållet i hans predikningar var så särskilt märkvärdigt. Det gick ut på att man skulle vara snäll och hygglig och rättskaffens, älska sina ovänner och göra mot andra som man ville att de skulle göra mot en själv – kort sagt detsamma, som min far och många andra rabbiner predikade. Men ändå måste jag erkänna, att fast min far var en lärd man och ett mönster för en familjefar, så kunde han som predikant inte jämföras med Jesus. Vad det egentligen låg i är inte så gott att säga, men han talade med en brinnande övertygelse och en väldig kläm, så att det han sade lät som nytt.

Han talade också gärna i liknelser, som man ju för resten vet av evangelierna. Också dem hade jag till största delen hört förut, fast i litet annan form. Och ibland kunde det rentav hända att han hade missförstått en liknelse och berättade den alldeles bakvänt, så att sensmoralen blev litet konstig. Men sådana små missöden kan ju en folklig predikant lätt råka ut för, och det är väl sällan någon som märker det.

Men framför allt gick hans predikan ut på att det var världens sista tid, att yttersta domen stod för dörren och att himmelriket var nära. Visserligen var det inte så lätt att förstå om han menade att världen verkligen snart skulle gå under eller om han tänkte sig ett slags kolossal världsrevolution, som skulle genomföras med de himmelska härskarornas hjälp och vari alla ogudaktiga skulle förgås och fara ner till helvetet, men de heliga och rättfärdiga bland judarna under »människosonens» styrelse inleda en ny tidsålder. Men hur han nu än menade, så mycket var i alla händelser klart, att det skulle ske snart:

– Sannerligen, sannerligen, sade han, många av dem som här stå skola icke smaka döden förrän den dagen

kommer!

(Ungefär detsamma hade också döparen predikat, sade min far.)

Till sist ville också min far höra Jesus. Vi var ett helt litet sällskap, däribland ett par yngre rabbiner, som hyrde en skeppare och for över till Kapernaum. Det var visserligen på en sabbat, och vägen var betydligt längre än en sabbatsresa, men min far var ingen pedant, och ofta hörde jag honom anföra rabbi Jochanans ord: »Det är bättre att du gör din sabbat till veckodag än att du faller andra till last.» Och vår resa var ju för övrigt dikterad av ett religiöst intresse.

Jag visade vårt lilla sällskap vägen till den plats vid stranden, en bit utanför den lilla staden, där jag visste att Jesus helst brukade hålla sina friluftsmöten. Vi fann honom omgiven av en skara trogna, mest fiskare och annat småfolk, men bland dem var också tullinspektoren på platsen, en viss Levi. (Han var i tjänst hos det bolag av publikaner, som arrenderade tullarna i Galiléen, och hade skött sin tjänst så nitiskt att han hade blivit en ganska förmögen karl.) En stor mängd kvinnor hade också slutit sig till Jesus, däribland några av ganska tvivelaktigt anseende, men också ett par bättre fruntimmer. Jag kände till och med igen en bekant till min mor, en fru Johanna, gift med en av landsfurstens godsförvaltare. Hon hade i många år varit sjuklig och förgäves vänt sig till alla möjliga läkare, men Jesus hade botat henne, och hon belönade honom med en gränslös hängivenhet och stor frikostighet.

Då vi kom fram, tycktes Jesus just ha botat ett par sjuka eller besatta, som lågo på knä för honom och prisade honom som »Guds son», en titulatur som Jesus dock förbjöd dem att använda. (Det krävde ju också den enklaste försiktighet.)

Min far hälsade vänligt på Jesus med en handrörelse, och Jesus besvarade något avmätt hans hälsning.

– Du ser, rabbi Jona, sade Jesus, att jag tillåter mig att bota sjuka på sabbaten.

– Det gör du fullkomligt rätt i, Jesus, svarade min far. Det skulle jag också göra om jag hade fått den gåvan. Det är sant som en av våra lärare har sagt: »Sabbaten är given åt eder; I ären icke givna åt sabbaten.»

Ett svagt bifallssorl mötte min fars ord. De skriftlärda stodo i högt anseende, om också deras inflytande på folktron inte var så stort.

– Men låt inte oss störa dig, Jesus, sade min far. Predika som du brukar! Vi vill gärna höra dig.

Jesus började predika, men han måtte inte ha varit riktigt disponerad den dagen. Det var kanske min fars och de andra rabbinernas närvaro som gjorde att han inte kunde tänka på något annat än fariséerna och de skriftlärda, och följaktligen talade han bara om dem. Han beskyllde dem för att gå i långa kläder, vilket de obestriddligen gjorde; för att vilja bli ärade bland människorna och ligga på de förnämsta platserna vid gästabuden. Han berömde vänligt nog deras predikningar (tacka för det, då det var från dem han högg det mesta av sina egna!) men han påstod att de inte levde som de lärde. Ack ja, herregud, det kan nog hända att det i det fallet var lite så och så med en och annan predikant på den tiden! Han kallade dem för skrymtare och vitmenade gravar. Det tyckte jag var lite hårt. Inte är man väl en skrymtare för att man predikar det rätta, fast man inte alltid är i stånd att göra det själv! Jag hade verkligen god lust att säga till honom: vi är alla smålänningar för vår herre, Jesus, och du med!

Till sist gick predikanten över till rena personligheter och vände sig direkt mot min far:

– Tror du inte jag kan läsa dina hemliga tankar? sade han. Vad tänkte du i ditt hjärta, när du kom hit och såg mig göra dessa stora kraftgärningar med sjuka och besatta? Vill du att jag skall säga dig det? Du sade till dig själv: »dessa stora gärningar kan han blott göra med demonen Beel-zebuls hjälp!» Men sannerligen,

sannerligen säger jag dig: alla synder som du har begått i ditt liv kunna förlåtas dig, blott icke denna! Aldrig kan den synden förlåtas dig, varken i denna tidsåldern eller i den som kommer! Ty den synden är inte en synd mot Människosonen utan en synd mot den helige ande, som bor i honom!

– Nej, Jesus, svarade min far med allvar och värdighet, du har alldeles inte läst mina tankar. Mycket har jag syndat, men den synd du talar om är jag alldeles ur stånd att begå. Den demon, som du nämnde och med vars namn jag inte vill orena min mun, finns inte omtalad i våra heliga skrifter. Jag tror följaktligen inte att han existerar, och den tanken har aldrig fallit mig in att vare sig du eller någon annan skulle kunna bota sjuka med hans hjälp. Snarare tror jag att han i likhet med den Baal Zebub, som i våra historiska skrifter omtalas som filistéernas stadsgud i Ekron och som du kanske förväxlar honom med, är en av de gamla feniciska avgudar som ni galiléer alltjämt hänger fast vid i era besvärjelser och trolldomsramsor, fast ni ha degraderat dem till demoner.

Dessa saktmodiga ord av min far försatte Jesus i fullkomligt raseri, så att han började överösa pappa med de grövsta otidigheter och kallade honom son av en hynda, huggormars avföda och 777 gånger svin.

Då jag hörde min hederliga och aktningvärda far tilltalas på det viset, blev jag naturligtvis förbannad och ville flyga på Jesus, men min far, som lyckligtvis var klokare än jag, höll mig tillbaka. Mängden började mumla och knorra ganska hotfullt. Och Jesus var för resten själv en kraftig karl, som inte gick ur vägen för ett nappatag.

Lyckligtvis kom i samma veva tullinspektorens piga rusande med bud om att maten var serverad. Levi, tullinspektoren, skulle nämligen just ha ett stort gästabud för Jesus. Man kan förmoda att ingen farisä eller skriftlärd fick hedersplatsen vid det gästabudet, men att Jesus fick den själv och att han skulle ha blivit ganska knottrig om någon annan hade fått den.

VIII.

Vännen Kasper blir mer och mer pneumatisk. I dag, när vi satt på Sjöormen, anförtrodde han mig att han tänker måla en altartavla och skänka den (för sin själs salighets skull, och för reklamens) till en liten bondkyrka på Svartsjölandet, där han är född. Ack, vad tiderna förändras, och vi med dem! Jag minns som i går en kväll i Paris för några och tjugu år sen, när jag nyss hade blivit bekant med honom och vi gjorde vår entré på Maxime på det här viset: Kasper tog av sig sin chapeauclaque och satte den på huvudet på en flintskallig kypare, som traskade före oss med en stor bricka på vardera handen. Kolossalt jubel! Jag var ganska känd förut på lokalen, och fem minuter efter spelade orkestern »Ur svenska hjärtans djup». Senare på natten dirigerade Kasper zigenarorkestern med de vansinnigaste abekattestregor, som dansken säger, och fram på morronkröken fick han åka hem med en av de stiligaste kokotterna. Hon hade blivit kär i honom helt enkelt, och det räckte i tre veckor! (Kasper kunde knappt ett ord franska, men det gick lika bra för det.)

Men nu var frågan den: vad skulle altartavlan föreställa? Inte korsfästelsen; det blev för dyrt att hyra tre busar till modeller, och om man också kunde nöja sig med en, så var det för dyrt och besvärligt i alla fall. Det skulle vara något som Irma Jensen kunde stå modell till. Men en madonna var för banalt, och Kasper kan inte med småbarn, ens på tavlor. Vad skulle man hitta på?

Jag föreslog Susanna i badet.

– Ä, du kan väl begripa att det skall vara ett bibliskt ämne, sade Kasper. Susanna i badet, det är ju Bellman!

Jag inbillade mig verkligen att Bellman hade tagit sköna Susanna från bibeln, men jag är inte just så bibelsprängd, så jag rådde honom att fråga Josef Marin, och så tittade vi in till honom.

Marin gav mig rätt i att ämnet var bibliskt, fast historien har blivit borttagen ur de modärna biblarna.

– Vad fan är det du säger, sade Kasper, ändrar dom i bibeln?

– Ja då, svarade Josef Marin, det har dom alltid gjort, och det gör dom ännu. I din fars bibel, om han hade någon, stod det att Jesus svarade sin mor på bröllopet i Kana, då hon ville att han skulle visa sig på styva linan och trola fram några buteljer vin: »Kvinna, vad haver jag med dig?» Men i den nyaste bibeln, »Gustav V:s bibel», säger han, betydligt mera väluppfostrat: »Låt mig vara, moder!»

– Men det är väl bara ett översättningsfel de ha rättat? förmodade Kasper.

– Nej, tvärtom, sade Josef Marin. Det är ett nytt de ha satt dit, till de många gamla.

Nu kom student Kristensen in. Han hade tydligen något på hjärtat. Det låg triumf i hans uppsyn.

– Nu har jag tagit reda på hur det hänger ihop med Barabbas! sade han.

Och han talade om för oss hur det var med den saken. Han hade frågat, visserligen inte professorn i exegetik utan bara en docent, men professorn skulle nog ha givit samma besked. Så här var det:

Barabbas var son till en framstående skriftlärd. På den tiden sade man av artighet »abba», fader, till en rabbin, liksom man i Frankrike säger »herr abbé» till en präst. Det är förklaringen på tillnamnet Barabbas: son till en »abba», alltså »rabbinsonen». Och när nu en framstående rabbin hade en son, som hade kommit på avvägar och blivit tagen av polisen för delaktighet i ett upplopp, var det ju helt naturligt att prästerna och de skriftlärda övertalade folket att be Pilatus om nåd för honom. Och att han hette Jesus var ingenting märkvärdigt; det var ett mycket vanligt namn. En tjuvu, trettio år senare fanns det två överstepräster, den ena efter den andra, som hette Jesus, och det är mycket möjligt att den ena av dem inte var någon annan än evangeliets »Barabbas».

– Tack, herr Kristensen, sade Marin, hjärtligt tack! Det var verkligen roligt att äntligen en gång få det där gamla mysteriet uppklarat. Men sade herr docenten ingenting om hur han har lyckats få veta att den i övrigt okända Barabbas var son till en skriftlärd?

– Nej, svarade Kristensen, det sa han ingenting om ...

– Jag kan nästan tänka mig det, sade Marin. Men det kan jag tala om för er, om det roar er att höra. I en eller annan gammal evangeliehandskrift, som dock inte hör till de äldsta, står det »Barrabas» med två r. Det är naturligtvis ett vanligt skrivfel. Men om nu den läsarten vore den riktiga, skulle ordet kunna härledas från arameiska bar-rabbân och betyda »rabbinsonen». På den tunna tråden har man spunnit hela den lilla nätta teologiska romanen, som också jag fick mig inproppad en gång i Uppsala för snart fyrtio år sen!

Kristensen såg ganska betänksam ut.

– För resten, fortfor Marin, finns det också ett par andra sätt att lösa gåtan. Förr i världen, då teologerna trodde på Johannesevangeliet, ansågs det att Barabbas var en rövare, och uppgiften strider ju inte direkt mot Markusevangeliet, eftersom en rövare mycket väl kan delta i ett uppror eller upplopp. Nåväl: rövaren Barabbas var förmodligen son till en ryktbar rövarhövding; han trädde i sin fars fotspår, han var sin pappa opp i dagen, och det var därför han kallades Barabbas, »faderns son». Vad tycker ni om det?

– Tja, sade unga Kristensen, jag vet inte riktigt ...

– Ni tycker inte om den historien? Det gör inte jag heller. Den är inte en bit bättre än romanen om rabbinsonen, som kom på avvägar och blev tagen av polisen men som på gamla dar blev överstepräst vid Jerusalems tempel ... Nej, det måste tydligen ha varit något samband mellan »Jesus Kristus» och »Jesus Barabbas». Och för en enda gångs skull finns det verkligen en källa som står utanför evangelierna och den

övriga forn kristna litteraturen och som pekar åt samma håll. Hör nu på:

Herodes den store hade en sonson, det vill säga han hade många, men en av dem hette Herodes Agrippa. Denna Agrippa, som av en eller annan grund hade blivit fängslad och fördd till Rom under Tiberius, kom högt i gunst hos hans efterträdare Caligula och fick av honom en del av Palestina som furstendöme med titel av kung. Det oaktat tycks han alls inte ha varit någon föraktlig eller löjlig person. Caligula hade fått höra att det inte fanns någon gudabild i Jerusalems tempel och beslöt att avhjälpa bristen genom att låta ställa upp en staty av sig själv som Jupiter. Agrippa satte oförskräckt sin nya värdighet och sitt liv på spel genom att vid en stor fest, som han i det syftet gav för Caligula besvärja honom att avstå från det infallet. Denna episod, som Josephus berättar, var förmodligen obekant för judarna i Alexandria, och för resten hade judarna vid den tiden hunnit bli alldeles utledsna vid hela den herodianska dynastien. Alltnog, judarna i Alexandria arrangerade ett slags teaterföreställning, vars mening var att håna den nybakade judakonungen som »falsk Messias». Det är Filon som berättar därom i en av sina skrifter, polemiken »Mot Flaccus». Till den ändan fick man fatt i en stackars tok, som kallades Karabas, spökade ut honom som narrkonung med papperskrona, svepte om honom en grov matta som mantel, satte ett rör i hans hand som spira, riktade parodiska suppliker till honom och hälsade honom med det syriska ordet marin, »herre», en speciell Messias titel, som också går igen hos Paulus. Den stackars »Karabas» fick kort sagt samma behandling som enligt evangeliet kom den fångne Jesus till del i hans egenskap av »judarnas konung».

Man har naturligtvis för länge sen insett att »Karabas» är ett avskrivarfel för »Barabbas». Och lika litet som i evangeliet har det här varit fråga om mannens verkliga namn utan om namnet på den roll, som den stackars token »Karabas» tvangs att spela: rollen som »falsk Messias».

»Barabbas» tycks alltså ha varit ett bland judarna gängse öknamn, antingen på falska messiasar och »gudasöner» i allmänhet eller kanske på någon särskild representant för typen.

Och nu tycker jag, herr Kristensen, att ni borde gå till er docent och föreslå honom att ersätta den något föråldrade romanen om »rabbinsonen» med till exempel följande version:

Vid samma påsk i Jerusalem, då vår herre Jesus Kristus, Guds son, blev korsfäst, uppträdde också en annan Messias – en falsk Messias – som genom djävulens illfundighet också hette Jesus. Eftersom denna falska Messias, precis som den riktiga, kallade sig Guds son och alltid talade om Gud som sin fader, hade han fått öknamnet Barabbas. Och Pilatus, som inte gärna kan förmodas ha varit expert på falska och äkta messiasar, korsfäste vår herre Jesus Kristus, men skojaren Barabbas lät han löpa. Vad säger ni om det, herr Kristensen?

Unga Kristensen föreföll litet distrahit. Saken var nämligen den att fröken Irma Jensen just hade kommit in från Vaskeriet Vasko de Gama med Josef Marins tvätt i en liten korg, och hon tilldrog sig ögonblickligen student Kristensens livligaste intresse. Och då Kristensen inte svarade på Marins fråga, svarade fröken Irma Jensen i stället.

– Jag tror ni talar om Jesus? Men han har ju aldrig existerat! Det har jag läst i Folkets Avis!

IX.

Efter min fars kontrovers med Jesus angående demonen Beel-zebul måste jag avstå från alla vidare försök att följa den nya profetens verksamhet på nära håll, och jag tror knappt att någondera av oss förlorade något på det. För övrigt försvann han snart för en tid från vår horisont. Det hade kommit till landsfurstens kännedom att det bland hans närmaste anhängare fanns åtskilliga zeloter, fanatiska messianer, som hade deltagit i Judas uppror och som ansågo det för en dödssynd att betala skatt, en åsikt som Herodes skarpt ogillade. Min far, som hade förbindelser med hovet och själv åtnjöt furstens fulla aktning och förtroende, fick den uppfattningen att Antipas var allvarligt betänkt på att fångla Jesus och låta honom dela Döparens

öde. Och en dag, då Simon som vanligt kom till oss för att sälja fisk, gick min far själv ut på kökstrappan, talade allvarligt med honom och rådde honom att ge Jesus en vink om vad som var på bane. Jesus försvann hastigt från Kapernaum. Som vi sedan fick veta, begav han sig på vandring till feniciernas städer, Tyrus och Sidon. Också där lär han ha väckt stort uppseende och givit stöten till en kraftig väckelserörelse bland både judar och hedningar. Några av hans närmaste anhängare följde med honom överallt, bland dem Simon, som skötte kollekten och hade hand om pungen.

*

En enda likhet fanns det mellan mig och Jesus: ingen av oss passade till skräddare. Om jag också inte hade så storslagna framtidsvyer som Jesus, så ville jag dock gärna tänka mig något annat än att sitta med benen i kors på skraddarmattan i pappas verkstad. Jag var starkt betänkt på att ge mig ut som handelsresande, varvid jag kunde få god nytta av mina i Alexandria förvärvade språkkunskaper och för resten också av den världsvana och de eleganta maner, som följde av en flerårig vistelse i världsstaden, och av den lätthet att umgås med alla sorters människor som var mig medfödd, om nu det är något att skryta med. Den förändring jag hoppades på kom emellertid på helt annat sätt än jag hade tänkt mig, och det blev, överraskande nog, mina kunskaper i latin som gjorde utslaget.

Vintern gick – den är ju inte så lång i Galiléen – och när påsken närmade sig, reste vi naturligtvis upp till Jerusalem. Morbror Josef, översteprästen – eller morbror Kaifas, som jag kanske hellre bör kalla honom, eftersom det är under det namnet han är känd nuförtiden – tog emot oss med sin vanliga välvilja och gästfrihet. Och när han fick höra om min studievistelse i Alexandria och att jag där inte bara hade lärt mig korrekt grekiska men också latin, fick han genast den idén att använda mig som biträde vid sina ofta återkommande förhandlingar med prokuratoren. Pilatus kunde knappt ett ord arameiska och var ganska dålig i grekiska, ett språk som han för övrigt avskydde; det irriterade honom att höra sitt romerska namn förvrängas till »Peilatos». Det faller av sig själv att han hade språkkunniga officerare och tjänstemän i sin stab, men för morbror Kaifas, som också var klen i grekiska och inte kunde latin, var det ju en stor fördel att språkkunskapen inte fanns bara på den ena sidan.

Den första förhandling vari jag fick biträda morbror Kaifas gällde den tråkiga vattenledningsfrågan. Herodes den store hade byggt en för sin tid utmärkt vattenledning, som dock nu var ganska förfallen och i trängande behov av reparation. En sådan hade också upprepade gånger varit på tal i Stora rådet, men gång på gång blivit uppskjuten, då Pilatus plötsligt tog itu med saken och satte arbetet i gång på eget bevåg.

Att detta ur rent formell synpunkt var ett grovt övergrepp av prokuratoren låg i öppen dag. Jerusalem med Judéen hade vad man nuförtiden skulle kalla »autonomi», men inte »suveränitet», och att reparationen av vattenledningen hörde till de inre angelägenheter som Stora rådet hade befogenhet att avgöra utan inblandning av prokuratoren, det fanns det ingen möjlighet att bestrida. Men det värsta var att Pilatus med en oförskämdhet, som gick över alla gränser, krävde att kostnaderna för arbetet skulle bestridas av – Tempelskatten!! Har man nånsin hört på maken? Templen – Jerusalems tempel liksom så många andra – betraktades och begagnades på den tiden som de säkraste av alla depositionsbanker; de betalade naturligtvis ingen ränta, men så mycket större och rättmätigare anspråk hade man på det deponerade kapitalets okränkbarhet. Och nu ville Pilatus sticka sina långa fingrar i tempelkassan! Det var naturligtvis därför han hade satt hela saken i gång! Ryktet därom gav anledning till svårartade oroligheter, som Pilatus undertryckte med en avskryvande blandning av våld och list, i det han lät en avdelning civilklädda soldater med svärd dolda under kläderna anställa ett formligt blodbad på folkmassan. Dessa tilldragelser hade ägt rum under vintern, alltså innan jag blev attachederad som förhandlingsbiträde, men morbror Kaifas hade alltjämt segslitna underhandlingar med prokuratoren både om den saken och andra. Min morbrors ställning var givetvis ytterst ömtålig. Som stadens och landets högsta inhemska överhetsperson kunde han lätt av Pilatus göras ansvarig för alla uppkommande oroligheter, och prokuratoren hade till och med hotat med att hos sin

närmaste överordnade, prokonsuln över Syrien, utverka hans avsättning. (Lyckligtvis visste dock morbror Kaifas att Pilatus var ganska illa anskrivnen hos prokonsuln, en viss Vitellius, far till den Vitellius som sedan blev kejsare ett litet tag.) Allt detta hade emellertid förbittrat morbror Kaifas humör, vartill kom att hans hälsa var ganska vacklande. Den starka kött diet, som följde med hans höga värdighet, i det den tvang honom att bortsett från lust och aptit förtära sin översteprästerliga andel av slaktoffren, till på köpet utan en droppe vin, hade fördärvat hans mage och gjort honom ömtålig för förkylningar, så att han inte just alltid var så förtjust åt att på ämbetets vägnar tassa barfota på det kalla marmorgolvet i templet, värst förstås i Det Allra Heligaste, som han ibland i den trängre familjekretsen kunde kalla en förbaskad iskällare. Därtill kom husliga bekymmer och förtret; han hade nämligen två hustrur, en gammal och en ung, som aldrig kunde hålla sams. All mänsklig storhet har sin avigsida!

*

Liksom andra fromma judar brukade Jesus vart år gå upp till Jerusalem till påsken, och det hade han också gjort denna gång. Men i Jerusalem hade han ännu inte väckt något större uppseende bland den oerhörda massan av pilgrimer, och först ett par dar efter högtiden mötte jag honom händelsevis på gatan, åtföljd av Simon och ett par andra. Han hälsade vänligt och frågade hur min far mådde. Kanske kände han en viss tacksamhet mot min far för den lilla vink han hade givit honom om Antipas planer, kanske hade han också, som den stämmingsmänniska han var, totalt glömt sitt meningsutbyte med min far angående demonen Belzebul.

Ryktet om hans uppträdande i Galiléen hade dock redan brett sig till Jerusalem; morbror Kaifas hade hört talas om honom och ville gärna veta något närmare om honom. Att Jesus trodde sig vara Messias misstänkte han starkt av följande grund: Ett par rabbiner hade en dag på tempelplatsen kommit i dispyt med Jesus, som därvid oförskräckt hade påstått, att profeterna misstog sig då de förkunnade att Messias skulle vara en Davidsättling, ett påstående som han hade försvarat med stor hetsighet och med en egendomlig blandning av naivitet och hårklyveri. Morbror Kaifas insåg genast med sitt klara och skarpa förstånd, att denna galilé, som mycket väl visste att han inte ens var av Juda stam och alltså inte kunde vara någon Davidsättling, icke desto mindre ansåg sig vara Messias. Varför skulle han annars ha haft något att invända mot att Messias skulle vara »Davids son»?

Men vad som i synnerhet intresserade morbror Kaifas var att få veta, om Jesus hörde till zeloterna och predikade skattevägran. Han hade därför givit de rabbiner, som hade refererat samtalet om »Davids son» för honom, i uppdrag att försöka sondera Jesus i den frågan. Resultatet av denna undersökning lugnade fullständigt min morbror.

– Mannen är ju en stackars oskadlig tok, sade han. Han föreställer sig, som så många andra av det lägre folket, att kejsarns bild på ett mynt betyder att myntet tillhör kejsarn! På det viset skulle vi ju få betala mycket mer i skatt till kejsarn än han själv kräver!

I det fallet delade jag visserligen inte morbror Kaifas uppfattning, men tyckte tvärtom att Jesus på ett ganska fiffigt sätt hade undvikit att svara på den besvärliga frågan. Ty om han helt enkelt hade svarat: »ja, visst bör man betala kejsarn skatt!» så hade han därmed avstått från alla anspråk på att vara Messias, och hans anhängare skulle ha vänt honom ryggen. Och om han hade sagt sin uppriktiga mening, att man inte borde betala skatt, hade han blivit arresterad. Men han fann väl förmodligen att tiden ännu inte var riktigt mogen för Guds rike.

*

Denna vår – ack vilken vår! den underbaraste jag ännu hade upplevat! – gjorde jag bekanskap med en högst intagande ung dam vid namn Sara, tillhörande en av Jerusalems mest ansedda familjer (hon var dotter till

Jerusalems förnämsta bagare, av den rika skådebrödsbagarfamiljen Garmo) och fram på sommaren firades vårt bröllop.

X.

När man är ung och glad och nygift och ser världen i rosenrött, tänker man inte just så mycket på Jesus, och inte fanns det heller någon anledning till det på den tiden, då Jesus ännu var en tämligen obskyr person. Det gick nästan ett år utan att jag ägnade honom en tanke.

Men året gick – det lyckligaste året i mitt liv, den gången – och det blev påsk igen.

Morbror Kaifas hade tidigt på våren sänt mig i ett diplomatiskt uppdrag till Pilatus i Cæsarea, och då påsken närmade sig och prokuratorn skulle till Jerusalem för att övervaka ordningen där, gjorde jag resan tillbaka i hans följe från Cæsarea till Sebaste, huvudstaden i Samarien, där jag stannade för att invänta mina föräldrar. Stora skaror av pilgrimer från Syrien och Galiléen strömmade dagligen genom staden, och redan dagen efter min ankomst till Sebaste mötte jag min far och ett par av mina bröder. Mamma och systrarna hade fått stanna hemma den gången, ty min far fruktade av åtskilliga tecken att påsken i Jerusalem kunde bli oroligare än vanligt.

Strax efter tågade också Jesus med sina anhängare in i Sebaste och blev mottagen med storartade ovationer av befolkningen. Han tycktes mig ha vuxit i värdighet och myndighet, och han predikade inte längre mot »långa kläder» men bar dem tvärtom själv, liksom de skriftlärdar, och lät gärna kalla sig rabbi. Min far hade för övrigt under resan genom Samarien sett mångfaldiga exempel på hur kolossalt populär Jesus var bland samariterna; de hyllade honom överallt som Messias och Guds son. Detta berodde nog – förmodade min far – delvis på hans namn. Samariterna trodde nämligen på en falsk profet, som hade spått att Messias skulle vara en reinkarnation av Josua. (Moses dräng, som sedan blev hans efterföljare som prästhövding eller schejk.) Och Jesus är egentligen samma namn som Josua. Denna dåraktiga samaritanska irrlära avfärdade min far med ett par citat från profeten Sakarja:

»Spåmännens syner äro lögn,
tomma drömmar är vad de tala»

och:

»Profeterna och orenhetens ande skall jag utrota ur landet, säger Jahve Zebaot».

Från Sebaste togo vi närmaste vägen till Jerusalem, över Sichem. Jesus och hans följe tog däremot en omväg över Salem till Jordandalen och Jeriko, vilket gjorde att vi inträffade i Jerusalem ett par dagar före dem.

Denna påsk hade det på förhand blivit känt i Jerusalem, att man kunde vänta en ny Messias, Jesus från Galiléen, och innan han ännu hade visat sig hade det bildat sig partier både för och emot honom. Hans anhängare i Galiléen och Samarien hade spritt ut de vildaste rykten om de kraftgärningar den nye profeten hade utfört; det påstods till och med att han hade uppväckt döda. Många trodde det som de gärna ville tro; andra ställde sig mera avvaktande och tänkte att det i alla fall måste vara något i det; ingen rök utan eld! Det fanns till och med en skriftlärd, rabbi Chanan från Ramathaim, en åttiårig gubbe, som hade upptäckt en hemlig nyckel till Daniels uppenbarelse och som hade räknat ut att det just till den påsken hade gått »en tid och tider och en halv tid» sedan profeten hade haft sin dröm, så att den Messias, som nu skulle komma, måste vara den riktiga. Andra betraktade det som höjden av oförskämndhet att en galilé, en son av ett halvhedniskt folk som knappt nog kunde räknas till judarna och än mindre kunde vara av Davids säd, ville försöka spela Messias. Men den som var ängslig, det var morbror Kaifas! Han hade sannerligen nog av bråk

och trakasserier med Pilatus ändå, och så kom nu till på köpet en ny Messias och ställde till oro! Och inte var det just heller ägnat att lugna honom då han fick höra att Jesus, när han äntligen kom och höll sitt intåg genom Fårporten, ridande på en åsna, av en mängd fanatiska pilgrimer, som hade slutit sig till honom under vägen, hade blivit hyllad med tillropet »hell Davids son!» (Ty att den nya Messias skulle vara »Davids son», antingen han trodde sig vara det eller ej, det föll helt enkelt av sig själv.) Vad skulle Pilatus säga då han fick höra att folket hyllade denna galilé som legitim judakonung? Det var ju helt enkelt uppror mot kejsarn! Det enda man kunde hoppas var att den romerska vaktposteringen vid stadsporten ingenting hade begripit av hela uppträdet – ett ganska osäkert hopp, då många soldater voro av orientalisk börd och andra hade vistats så länge i landet att de någorlunda hade lärt sig förstå språket.

Det gick emellertid ett par dar utan att lugnet i staden stördes. Jesus uppträdde, omsvärmad av sina trogna och av en mängd nyfikna, på en av templets förgårdar och profeterade om »människosonen». Några trodde att han talade om en kommande Messias, men hans galileiska och samaritiska anhängare voro inte i tvivel om att han menade sig själv. Hans trogna kallade honom öppet Messias, eller på grekiska Kristus. Hans motståndare kallade honom Jesus Barabbas, »faderssonen», och då han ofta talade om Den Allrahögste som sin fader vann detta namn anklang också bland den stora massan av judar, som ännu inte riktigt visste vad de skulle tro om honom. Det var en gammal språkvana bland judarna att benämna en man med hans fadersnamn efter hans eget, och då man i Jerusalem naturligtvis aldrig hade hört talas om hans far eller visste vad han hette, föll det sig naturligt att kalla honom Jesus Barabbas. Till och med gatpojckarna ropade ibland Barabbas efter honom.

En morgon – ett par dar efter att Jesus hade hållit sitt intåg – fick jag bud från morbror Kaifas att genast infinna mig hos honom för att följa honom till Pilatus, som hade begärt ett samtal med honom. Prokuratorn hade, som det nu visade sig, blivit underrättad om att en tronpretendent vid namn Barabbas, som ansågs härstamma från en av landets forna dynastier, hade kommit in i staden i spetsen för en stor skara anhängare, visserligen obeväpnade, såvitt man kunde se. Pilatus, som talade ganska hövligt och vänligt med oss om saken, misstänkte naturligtvis inte ett ögonblick översteprästen för att på något sätt vilja gynna orostiftarens planer; han visste ju mycket väl att morbror Kaifas, som hade en romersk prokurator att tacka för sitt höga ämbete, med starka intressen var bunden vid republiken (som romerska staten då ännu kallades) och att varken han eller Stora rådet hade anledning att önska någon revolution. Men han ville dock på det allvarligaste råda översteprästen, som landets högsta inhemska överhet, att förhindra alla oroligheter.

– Jag kunde ju låta arrestera mannen, sade han. Då han dels vid sitt intåg häromdagen, dels flera gånger senare på gator och torg har låtit sig hyllas som »Davids son», vilket ju lär vara detsamma som judarnas konung, skulle det vara fullt motiverat. Men han har kanske i verkligheten ett ganska litet parti bakom sig, och om nu jag, som representerar kejsaren och republiken, lät fängsla honom, skulle det i hast kunna komma hans parti att växa till att omfatta hela den tallösa mängd av fanatiska judar från hela världen, som nu är samlad i staden. Ty jag vet ju, min goda Kaifas, att jag och romarna inte just äro älskade av er judar. Därför räknar jag på att du, Kaifas, som judarnas högste styresman av deras egna, redan har gjort dig underrättad om mannens avsikter och hjälpmedel och att du kan ansvara för att ordningen inte blir störd.

Morbror Kaifas och jag försäkrade samfällt Pilatus, att den davidiska dynastin var utslocknad sedan flera hundra år och att den person, som några förryckta individer hade hyllat som »Davids son», i verkligheten var son av en galileisk hantverkare och inte ens själv betraktade sig som någon Davidsättling. Och min morbror tilllade, att efter de underrättelser som han hade inhämtat om mannen i fråga, galilén Jesus, betraktade han honom som en ganska oskadlig tok.

Jag har glömt att upplysa, att Pilatus under sina besök i Jerusalem residerade i Mackabéernas gamla palats, väster om Tempelplatsen och några få minuters väg därifrån, och att vårt samtal ägde rum i en av pelargångarna i palatsets förgård.

Medan vi ännu talade, hördes bortifrån tempelplatsen ett sorl, som på några ögonblick växte till en orkan av de vildaste skrån och tjut. Det lät som om hela staden var i uppror! Vi störtade ut ur pelargången, varifrån utsikten till Tempelplatsen skymdes av rådhuset, och ned på den bro, Xystosbron, som över en dalklyfta förde till Zion, tempelberget. Inte heller från bron kunde vi tydligt uppfatta vad som försiggick, men det föreföll mig som om en upprorisk skara redan hade övermannat tempelvakten och nu stormade fram mot själva templet! Jesus kunde jag visserligen inte urskilja i tumultet, men att det var han som var huvudpersonen i det hela stod naturligtvis genast klart för mig.

Vid denna syn erinrade jag mig plötsligt vad jag en gång hade hört Jesus säga i en predikan: att han ville bryta ned Jerusalems tempel och strax efter bygga upp det igen, vilket på hans profetiska bildspråk betydde att han ville reformera gudstjänsten. Liksom åtskilliga av Israels forna profeter var han en motståndare till hela den gamla offerkulten, och han ansåg tydligen sin messianska kallelse i första rummet kräva att han avskaffade den. Han ville att gudstjänsten i Jerusalems tempel skulle vara densamma som i bönhusen, det vill säga synagogorna, nämligen predikan och bön, men inga offer, ingen konstmässig kyrkomusik och inga granna ceremonier. Kanske tänkte han sig också, att när han väl hade erövrat templet och »renat» gudstjänsten, skulle hans fader i himmelen sända honom en legion beväpnade änglar till hjälp med att slå ihjäl Pilatus och romarna. Han var en mycket större fantast än man gör sig något begrepp om nuförtiden.

Men någon dumbom var han inte för det, och han inbillade sig naturligtvis inte att han med sina oordnade och till största delen vapenlösa skaror skulle kunna befria Israel från romarnas välde, annat än med övernaturlig hjälp – en hjälp som han dock väntade sig som ganska naturlig. Han visste ju av de heliga skrifterna att Gud många gånger hade sänt sina änglaskaror till Israels hjälp, när nöden var störst.

Det dröjde emellertid inte länge innan en avdelning romersk militär från den närbelägna borgen Antonia, där de hade sin kasärn, ryckte ut och kom tempelvakten, Jerusalems inhemska polis, till hjälp. Efter en kort men blodig kalabalik var tempelområdet rensat. Messianerna, som till största delen voro obeväpnade – blott här och där glimtade ett och annat svärd i deras hopar – flydde åt alla håll, kvarlämnande sårade och döda. De flesta av de stupade voro naturligtvis messianer; också ett par man av tempelvakten hade blivit ihjälslagna, men lyckligtvis ingen romersk soldat. Det skulle ha stått oss stackars judar dyrt.

Till programmet för »tempels rening» hörde naturligtvis också att de försäljare av offerdjur, penningväxlare och andra handlande, som hade sina stånd och bodar på tempelplatsen, skulle jagas bort, och det kan nog hända att denna punkt på programmet (med åtföljande expropriation av kassabehållningarna) för en och annan av messianerna var huvudsaken. I alla händelser var det den enda del av programmet som kom till utförande, och bland de ihjälslagna var också en av dessa växlare. Jag kände honom; en kvick och rolig karl, allbekant för sina tokiga vitsar, som gick från mun till mun i hela Jerusalem. Stackars gamla gosse!

Pilatus hade naturligtvis under allt detta blivit ganska allvarsam, och morbror Kaifas inte mindre.

– Det där är alltså vad ni judar kallar en oskadlig tok, sade Pilatus. Ni har litet för många av den sorten! Jag vill hoppas att de ha tagit fast honom. Sedan skall jag nog kurerat honom för hans oskadliga tokighet!

Och han fortfor, med ett fritt behandlat citat från en aktad författare:

– Hur länge skall du ännu missbruka vårt tålamod, Jerusalem? Kejsarens staty i ert tempel – det är vad ni judar saknar och vad ni skall få, om jag kan uträtta något! Och en fördubbling av er löjligt obetydliga skatt!

Vid dessa förfärliga hotelser blev min morbror alldeles utom sig, brast ut i högljudd gråt och slet sig i håret. Jag besvor på mitt bästa latin den högädle och ryktbare Pilatus (det var hans titlar) att inte låta hela Jerusalem och Judéen umgälla vad en vilseledd pöbel, än vilkens sinnesförfattning ingenting dåraktigare

finns under månen, hade förbrutit.

Men Pilatus vände oss ryggen och gick in i palatset.

*

Soldaterna hade arresterat några av messianerna, bland dem tullinspektoren Levi från Kapernaum, som var svårt sårad, men Jesus själv hade kommit undan, och fiskaren Simon likaså.

Morbror Kaifas kallade genast några av de förnämsta rådsherrarna till ett sammanträde hemma hos sig. Det gällde att handla raskt, och tiden medgav inte ett sammankallande av Stora rådet, som var en hel liten riksdag med bortåt hundra medlemmar. Min morbror refererade sitt samtal med Pilatus och de förskräckliga hotelser han låtit undfalla sig, och han framhöll den tvingande politiska nödvändigheten av att låta gripa Jesus och överlämna honom åt Pilatus. Efter judisk lag var det oerhörda angreppet mot templet naturligtvis skäl nog att döma Jesus till döden och stena honom, men då vi inte hade egen jurisdiktion i lifssaker, kunde det tyvärr inte bli tal om annat än att utlämna honom till romaren, hur motbudande det än var att låta en jude, om än aldrig så brottslig, undergå det skymfliga korsfästelsestraffet, som stred mot judisk lag och sed och mot all mänsklighet. De andra rådsherrarna gåvo suckande sitt samtycke; det var ingenting annat att göra. Men först gällde det alltså att få fatt i Jesus; ingen visste var han höll till. Han hade naturligtvis flytt ur staden och var kanske redan långt borta. Morbror Kaifas fick emellertid den goda idén att med två av rådsherrarna bege sig till borgen Antonia för att få tala med de fasttagna messianerna, som höllos fångna i kasärnen. Efter det snöpliga slut, som angreppet mot templet hade fått, voro de kanske inte längre så brinnande i tron på den Messias, som hade fört dem i fördärvet, och voro kanske inte alltför ovilliga att lämna de upplysningar de kunde ge. De flesta av dem visste dock ingenting eller ville ingenting säga, men en av dem upplyste att Jesus de föregående nätterna hade logerat i ett tomt oljefat i Getsemane, strax nedanför Olivberget. Det beslöts då att sända en avdelning av tempelvakten dit på kvällen för att häkta Jesus, om han kunde anträffas. Att arrestera honom mittpå dagen (om det hade låtit sig göra) fann morbror Kaifas mindre rådligt; det kunde ha givit anledning till nya oroligheter och blodsutgjutelser. Företaget lyckades över all förväntan. Jesus, som kanske ännu väntade på sina himmelska hjälptrupper, hade inte tagit till flykten men skulle just lägga sig och sova i sin tunna, då han blev arresterad. Han fördes genast till morbror Kaifas, som i närvaro av några rådsherrar höll ett kort förhör med honom. Under detta förhör vidhöll Jesus med största envishet, att han var Messias. Och då morbror Kaifas invände, att ingen av profeterna hade spått att Messias skulle bli tagen av polisen, svarade Jesus att de snart skulle få se »människosonen» komma farande på himmelens skyar.

Efter detta förhör lät morbror Kaifas föra Jesus till borgen Antonia, där han överlämnades åt den vakthavande centurionen och fick tillbringa natten tillsammans med de andra fångarna.

*

Då morgonen kom, begav jag mig på uppdrag av min morbror till prokuratorn för att meddela honom, att Jesus genom översteprästens klokhet och omtanke hade blivit uppspårad och fasttagen, så att Pilatus när han behagade kunde förhöra honom.

Pilatus, som först visade mig en ganska bister uppsyn, ljusnade betydligt vid denna underrättelse, och då han från våra tidigare samtal visste att jag var från Galiléen, frågade han mig om jag hade några närmare upplysningar att ge om Jesus och hans antecedentia. Jag berättade vad jag visste, naturligtvis med förbigående av sådana saker som lågo alldeles över en romares horisont. Att försöka göra Pilatus begripligt vad vi judar menade med Messias skulle ha varit lönlöst. Och jag tror nog att jag framställde Jesus i bästa möjliga dager, efter omständigheterna. Jag framhöll att han hade framstående läkedomsgåvor och hade botat många sjuka, och att detta hade skaffat honom en stor popularitet, som kanske hade fört honom i

olycka. (Jag sympatiserade visserligen inte med Jesus, men han var ju i alla fall min landsman, och jag hade sannerligen ingen lust att se honom hängd.)

– Högädle och ryktbare Pilatus, sade jag bland annat, du blev i går högst förtörnad på översteprästen då han framställde mannen som en oskadlig tok, och du hade naturligtvis fullkomligt rätt, såtillvida att en dåraktig människa aldrig är helt och hållet oskadlig. Det visade sig ju också att han kan vara farlig, men huvudsakligen för oss, hans landsmän. För kejsaren och republiken tror jag verkligen att han är fullkomligt ofarlig. Därom kan du säkert själv utan svårighet övertyga dig, när du förhör honom.

– Vi får se, svarade Pilatus.

Prokuratorns domarstol stod i samma förhall, där morbror Kaifas och jag dagen förut hade haft vårt samtal med Pilatus. Förhöret var enligt romersk rättssed offentligt. Det stod de anklagades vänner fritt att infinna sig för att vittna och tala till deras förmån och anropa domaren om mildhet.

Hela förhallen var fullpackad av folk, som med spant intresse väntade på att förhöret skulle börja, men jag spanade förgäves efter några av Jesus närmaste galileiska vänner. Varken fiskaren Simon eller någon av de andra syntes till. Det får man naturligtvis ursäkta dem; de voro ju själva implicerade i saken. De flesta hade väl tagit till flykten och voro redan på väg hem till Galiléen; några höllo sig kanske dolda i stadens omgivningar för att se vilken vändning saken skulle ta.

Jesus var den första av fångarna som fördes fram. Den profetiska självsäkerhet, som ännu kvällen förut hade präglat hans uppträdande under förhöret hos morbror Kaifas, var som bortblåst. Han tycktes alldeles ha fallit ihop, som om hela den fantasivärld vari han levde hade störtat samman.

– Man har sagt mig, sade Pilatus på grekiska, att du har låtit dig hyllas som »Davids son», det vill säga som judarnas konung.

Jesus mötte inte prokuratorns blick, men stod med nedslagna ögon och mumlade något som ingen kunde höra.

Prokuratorn vände sig till mig, som stod bland de närmaste åhörarna:

– Förstår han grekiska? frågade han.

– Inte så mycket, svarade jag, men jag tror att han har uppfattat frågan.

– Svara! sade Pilatus till Jesus. Har du låtit dig hyllas som judarnas konung?

Denna gång gav Jesus ett hörbart svar:

– Det är som du säger.

Pilatus fortfor:

– Du är son av en galileisk hantverkare, eller hur?

Jesus böjde bekräftande på huvudet.

– Hur har du då kunnat falla på en sådan tanke?

På den frågan fick Pilatus inte något svar. Jesus teg. Det var inte möjligt att få ett ord ur honom mera.

Pilatus avkunnade domen.

– Du har kallat dig judarnas konung. Du har ställt till upplopp, och blod har flutit. Straffet är döden på korset.

Det blev en dov tystnad efter dessa ord. Domen var visserligen inte överraskande; ingen kunde efter omständigheterna vänta något annat. Men snart började det dock höras ett hotfullt mummel från de bortre leden av åhörarskaran, och en och annan röst vågade redan höja sig långt bortifrån:

– Giv oss Jesus Barabbas lös! Giv oss Jesus faderssonen lös!

De som så ropade trodde väl knappast längre på Jesus som Messias. Hittills hade det ju bara uppträtt misslyckade och alltså »falska» Messiasar, och ingen väntade väl längre av »Jesus faderssonen» någon uppfyllelse av den messianska drömmen. Men till och med en falsk Messias var dock alltid ett uttryck för det judiska folkets längtan efter befrielse från främlingsväldet och seger över inkräktarna och kunde gentemot de hatade romarna alltid vara viss om den stora massans sympati. Och som massan av mina landsmän kände i detta ögonblick, så kände naturligtvis också jag.

– För bort fången! sade Pilatus. Nästa man!

Nu trängde sig emellertid en budbärare fram genom mängden, en av Herodes Antipas hovmän. Också Antipas hade kommit till Jerusalem, dels för att fullgöra sina officiella religiösa plikter, dels för att förhandla med Pilatus, visa honom sin högaktning och söka hans vänskap och stöd. Budbäraren framförde i ödmjuka och krypande ord sin herres önskan att få se och tala med Jesus, innan han fördes till avrättsplatsen. Och då Jesus som galilé egentligen var Antipas undersåte, ansåg sig Pilatus inte kunna avslå denna begäran.

Jesus fördes under stark eskort till Herodes den stores palats, där sonen nu bodde under sina besök i Jerusalem. En stor folkmassa följde efter, och jag med den.

Vad Antipas hade att säga Jesus och vad Jesus svarade, det vet jag tyvärr ingenting om. Men efter en stund såg jag hur Jesus av Antipas lakejer knuffades fram till det stora »audiensfönstret», utspökad till narrkonung i purpurmantel och med ett diadem av tistlar, medan en av Antipas hovmän, densamme som hade framfört hans bön till Pilatus, skrek med sin gälla kastratröst:

– Hell Davids son! Hell konungen av Judéen!

Antipas hade aldrig uppgivit hoppet att själv bli judarnas konung och komma i besittning av hela sin faders rike, också Jerusalem med Judéen, och nu kunde han inte avstå från att på detta smakfulla sätt triumfera över en redan oskadliggjord rival, som han i verkligheten hade fruktat, hur ringa anledning man än efteråt kan tycka att han hade haft till det.

Men Antipas var sedan länge föremål för alla judars förakt, och hans påhitt gjorde inte den lycka han hade väntat, men väckte tvärtom en storm av förbittring. Och då Jesus fördes tillbaka till pretoriet, följdes han av en oöverskådlig folkmassa som skrek:

– Giv oss Jesus lös! Giv oss Jesus faderssonen lös!

Befälhavaren över vakten redogjorde inför Pilatus för det passerade.

Detta råa orientaliska gyckel med en livdömd fånge föll inte romaren i smaken.

– Jag kunde sannerligen ha lust att benåda galilén bara för att ge den narren Antipas en lång näsa! sade han.

(Jag misstänkte i tysthet att han tillika hade ett annat skäl: den romerska garnisonen i Jerusalem, som redan

under vanliga förhållanden var mycket knappt tilltagen, var vid den enorma tillströmningen av pilgrimer till högtiden helt enkelt löjligt obetydlig.)

Och då massans skrån alltjämt växte, fattade han ett raskt beslut. Han reste sig i sitt domarsäte och gav tecken att han ville tala. Det blev genast tyst i de närmaste leden, och så snart Pilatus fann att han kunde göra sig hörd, sade han:

– Församlade judar! Med anledning av er stora högtid vill jag för denna gång visa overseende och låta er få er vilja. Jesus Barabbas är fri!

Ett gränslöst jubel besvarade hans ord. Den bundne Jesus befriades från sina rep, fördes ut ur pretoriet och försvann i mängden.

XI.

Vart Jesus sedan tog vägen och vad det till sist blev av honom, det vet jag ingenting om. Jag såg honom aldrig mera.

Men då jag ett par år senare kom på besök till min fädernestad Tiberias och tillbragte några månader där, fick jag till min stora överraskning höra att det bland Jesus gamla vänner och anhängare i Galiléen var en allmän och orubblig tro, att han hade blivit korsfäst. Vid närmare eftertanke fann jag det dock ganska naturligt att en sådan tro hade uppstått – ja, jag förstod att den helt enkelt måste ha uppstått. Inte en enda av dem som stod Jesus närmast och som nuförtiden kallas hans lärjungar och apostlar hade varit närvarande under rättegången, och de kunde inte veta eller ens tänka sig att Pilatus hade benådat honom. Fiskaren Simon och ett par andra hade, som jag så småningom fick veta, dolt sig någonstans i stadens omgivning. De hade på långt avstånd sett hur korsen restes på galgbacken – en höjd ett litet stycke norr om staden – och hur de fångar, som hade blivit dömda för dråp och plundringar under upploppet på tempelplatsen, hade blivit korsfästa. Och de kunde naturligtvis inte ett ögonblick tänka sig annat än att Jesus, upploppets huvudman, var bland dem. De kunde verkligen i god tro säga att de med sina egna ögon hade sett hur Jesus blev korsfäst.

En hel del av dem som hade stått Jesus närmast höllo emellertid alltjämt ihop och bildade ett slags brödraskap, som kallade sig »de heliga», och fiskaren Simon var förstås högsta hönset i den korgen. Men vad som verkligen förvånade mig var att också ett par av Jesus bröder, som inte hade trott på honom förut, nu hade slutit sig till »de heliga». Förklaringen var den, att Jesus troddes ha uppstått från de döda, och därmed ansågs det bevisat att han verkligen var Guds son, ehuru visserligen Elias, som aldrig hade dött men levande farit upp till himlen i en brinnande vagn, inte därför troddes vara Guds son.

Att Jesus hade uppstått från de döda var emellertid bevittnat av trovärdiga personer. Fiskaren Simon svor på att han hade sett honom lifs levande, som han gick och stod här på jorden, och att Jesus till och med hade ätit ett par stekta fiskar som Simon bjöd honom på; och ett par troende systrar bland de heliga hade också sett honom. Sen ville andra förstås inte vara sämre, och snart var det många som hade sett honom. Så att den saken var alldeles klar.

XII.

»Hösten är kommen, hör stormarna gny» – herregud, det var inte i går vi sjöng den sången i skolan med falska och oskyldiga röster! – regnet piskar mot rutorna, och vännen Kasper blir mer och mer pneumatisk och argsint. »Svanen tar avsked och svalorna fly» – ja, det ha de gjort för länge sen, vi är redan i oktober. Kasper kommer inte ur fläcken med sin altartavla. Han har äntligen bestämt sig för att den skall föreställa Jesus och synderskan, fast Josef Marin har profeterat att ingen bondkyrka i Sverge eller i hela världen vill ha

en altartavla med det ämnet. Men det ger Kasper fan; om bönderna inte vill ha hans tavla, ställer han till ett sjujåkla väsen i tidningarna (han är god vän och bror med flera hundra tidningsskrivare) och sen kan han nog sälja den och få bra betalt. Men det förstås, den är knappt påbörjad ännu! För resten har han tänkt sig att hela svenska kolonin här i åttiåtton Åboulevarden skall vara med på tavlan. Som Jesus har han tänkt måla sig själv, fast inte något realistiskt porträtt förstås, utan snarare som han tycker att både han och Jesus borde se ut. Det är ett utslag av det ideala i Kaspers natur; han skulle gärna vilja vara som han tror att Jesus var. Jag skall vara en skriftlär (jo, det var mig just en skön skriftlär!) och Josef Marin, som inte super, skall vara en farisé. Synderskan blir Irma Jensen, förstås.

Om jag skulle ta och ställa till med en liten middag för att muntra opp Kasper? Marin kunde också ha gott av att ruska av sig bokdammet ett litet tag, klä ut sig till gentleman och skölja ner några glas av min gamla goda burgunder, som dansken säger. (Bourgogne heter det ju på svenska.) »Det är söndag i morgon, ers majestä!» som bagar Lindfelt sa till salig kungen. Det passar ju bra.

Då jag kom till Josef Marin för att invitera honom, fann jag honom inbegripen i en livlig diskussion med student Kristensen. Unga Kristensen har blivit vådligt intresserad av Jesus sen den där gången i september, då han köpte Grimms lexikon av Josef Marin. Han har försummat sina teologiska studier och i stället läst en hel mängd böcker om Jesusproblemet, som han kallar det, av Georg Brandes och Ditlef Nielsen och andra lärda doktoribussar, och nu har han kommit till samma resultat som Irma Jensen, som han också i övrigt sympatiserar varmt med, nämligen att Jesus aldrig har existerat.

– Ja, herr Kristensen, sade Josef Marin, det ser onekligen litet misstänkt ut med den saken. Kristendomen har i allt huvudsakligt lånat sin mytologi från de antika frälsnings- och mysteriereligionerna, från Attis-Adoniskulten, Mithramysterierna, Isisreligionen, för att bara nämna de viktigaste, och »den kristna moralen», som man finner den uttryckt huvudsakligen i bergspredikan, är ett lån från senjudisk fromhetslitteratur. Lånen och likheterna i det fallet äro många och slående och träda kanske allra starkast fram i en liten fariseisk uppbyggelseskrift med titeln »De två vägarna», som direkt annekterades av de kristna och intogs i en fornkristen skrift som kallades »De tolv apostlarnas lära». Det ser rentav ut som om det inte skulle finnas någon plats för en historisk Jesus i kristendomen, och det är inte lätt att se vilket personligt bidrag han egentligen skulle ha givit till den religion som inte ens bär hans namn men i stället, och med rätta, har blivit uppkallad efter den mytiska Kristusgestalt, som hade existerat i folktron och i poeternas fantasi länge före hans tid.

Men en skillnad finns det i alla fall mellan kristendomen och antikens frälsningsreligioner, och det en högst anmärkningsvärd skillnad! De Attis-Adonistroende föreställde sig inte – låt oss säga på Neros eller Vespanianus tid, då kristendomen först tycks ha börjat bli känd i vidare kretsar – att deras frälsargud helt nyligen, för bara en tretti, fyrti år sen, hade levat här på jorden som en fattig hantverkares son eller fosterson, under ett i hans folk och hans tid tämligen alldagligt namn, och att han av en eller annan grund hade blivit dömd till döden och avrättad av en namngiven och på sin tid välbekant romersk provinsguvernör. De Isistroende föreställde sig inte heller, att gudinnan helt nyligen – för bara en tretti, fyrti år sen – hade levat här på jorden under torftiga omständigheter som en fattig hantverkares hustru och fött honom en mängd barn, av vilka ett sedan befanns vara son till den högste guden. Så besynnerliga föreställningar hade bara de kristna, och dessa föreställningar måste ha uppkommit på ett eller annat sätt.

Låt oss nu göra ett litet tankeexperiment! Låt oss antaga, att det i vår tid började dyka upp en religion, vars anhängare och förkunnare predikade om en ny frälsargud, som för en tretti, fyrti år sen – alltså någon gång i Oskar den andres tid – hade levat här på jorden, till exempel i Småland, under det tämligen alldagliga namnet Anders Fredriksson, och som enligt deras uppgift hade blivit orättvist dömd till döden och halshuggen. Nu skulle visserligen, med vår tids statistiska hjälpmedel – mantalslistor, polisunderrättelser, gamla tidningar och så vidare – Anders Fredrikssons historiska existens eller icke-existens vara lätt att

konstatera, men det kan vi ju se bort ifrån. Hur skulle bildade och omdömesgilla personer i vår tid – till exempel ni och jag, eller ärkebiskopen i Uppsala – ställa sig till denna nya religion och till de troendes påståenden, att Anders Fredriksson i trovärdiga vittnens närvaro hade uppstått från de döda och farit upp till himlen och därmed visat sig vara Guds son? Vi skulle kanske betrakta denna nya religion som den grävsta och mest föraktliga vidskepelse vi ännu hört talas om, men vi skulle knappast bemöta den med det argumentet att Anders Fredriksson aldrig hade existerat. Vi skulle snarare betrakta Anders Fredrikssons historiska existens som en i det närmaste nödvändig eller åtminstone högst sannolik förutsättning för en sådan vidskepelses uppkomst.

Vi kan ju lämna därefter hur pass många anhängare tron på Anders Fredrikssons uppståndelse från de döda skulle vinna i vår tid, men vad som är säkert är att den för ett par tusen år sen skulle ha haft ganska goda utsikter till en vidsträckt spridning. Jesus var långtifrån den enda profet och undergörare som troddes ha uppstått från de döda. Det fanns många!

Här kunde jag inte låta bli att göra ett litet inpass.

– Hör du Marin, du minns kanske också undergöraren Boltzius från din barndom – och min ungdom – på åttitalet? Han blev inte halshuggen som din Anders Fredriksson, och han hade heller ingenting ont gjort, såvitt jag vet, men tvärtom botat massor av sjuka med bön och handpåläggning och härsken olja, som han smorde in dem med. Han behandlade också drottning Sofia, påstods det, och ordinerade henne Jesu efterföljelse på det viset att hon skulle rida på en åsna en halvtimme var dag. Kung Oskar köpte en liten snäll och beskedlig åsna från Hagenbeck i Hamburg, på den red drottningen några varv runt borggården var dag en lång tid, och hon lär verkligen ha känt sig mycket kryare efter den kuren. Och om nu Boltzius hade levat i orienten på min tid ...

– På din tid?

– För ett par tusen år sen, ville jag säga – så hade han nog likaväl som många andra kunnat bli utnämnd till Messias och Guds son och uppstått från de döda och farit upp till himlen. Det var, som du själv säger, inte så ovanligt på den tiden. Men ursäkta att jag avbröt dig!

– Ja, fortfor Marin, nu har vi kanske kommit så långt att vi inser, att de otroliga historier som evangelierna ha dukat upp om Jesus inte utgör något sannolikhetsbevis för att han aldrig skulle ha existerat, men snarare tvärtom. Det kan alltså löna sig att se litet närmare på dem.

Nu måste det naturligtvis genast erkännas, att evangelierna inte just är några första rangens historiska källskrifter. Deras författare är anonyma och okända, fast kyrkan senare gissningsvis har givit dem namn; de tyckas ha tillhört andra och tredje generationen av den fornkristna församlingen, och de ha således inte själva sett eller känt Jesus, men skrivit ned sina berättelser dels efter hörsägner, dels efter äldre, nu förlorade källor, av vilka det enligt inledningsorden till Lukasevangeliet har funnits »många» – en upplysning som Voltaire ansåg vara den enda av något historiskt värde i den skriften ...

Vad som i synnerhet har gjort evangelierna misstänkta som historiska källor är deras påtagliga strävan att låta »profetierna» gå i uppfyllelse. Vill man finna några historiska drag i evangelierna, måste man därför börja med fästa sig vid de ställen, där det inte har lyckats evangelisterna att bringa det verklighetsstoff, som de möjligtvis ha haft, till överensstämmelse med profetierna.

Då är allra först att märka, att evangeliernas Jesus tydligen är galilé. Galiléen var på den tiden en ständig oroshärd, utgångspunkten för oupphörliga messianska oroligheter och upprorsförsök. Men profetierna visste ingenting om en galiléisk Messias; deras Messias skulle vara av Juda stam och Davids ätt. Ingen kan därför gärna ha fallit på den idén att göra en uppdyktad Jesus-Messias till galilé. Evangeliernas Jesus polemiserar

till och med direkt mot profeternas påstående att Messias skulle vara »Davids son» – ett drag som knappast kan vara uppdiaktat. Ganska kuriöst verkar det att hos Matteus och Lukas, som ha upptagit denna polemik mot »Davids son» från Markus, finna långa stamtavlor där Jesus görs till davidsättling. Sammanhang och konsekvens hör inte just till evangeliernas starka sidor. Men för resten kan det ju hända att dessa stamtavlor ha tillfogats långt senare. I alla händelser skulle en uppdiaktad Messiasgestalt aldrig ha givit anledning till sådana motsägelser; han skulle helt och hållet ha skurits över profeternas läst.

Men evangelisternas försök att låta profetiorna gå i uppfyllelse stranda framför allt hjälplöst på den alldeles fundamentala olikheten mellan profeternas och folktrons Messias och deras egen Jesus. Profeternas och folktrons Messias skulle framför allt befria Israel och föra det till seger över »folken» – »hedningarna», som det heter nuförtiden. Evangeliernas Jesus tycks, åtminstone vid en flyktig och slentrianmässig läsning, alldeles ha låtit denna uppgift ligga. Ser man närmare efter, får man visserligen en välgrundad misstanke om att han verkligen har gjort ett försök att lösa den, fast försöket så att säga kom av sig vid ingången, vilket torde vara den naturliga grunden till att evangelierna ha så litet att säga om den saken, inte stort mera än orden »judarnas konung», och några andra, fragmentariska eller lätt förbisedda notiser.

Som Messias i den enda betydelse vari ordet användes på hans tid har evangeliernas Jesus alltså varit komplett misslyckad, och det var inte en misslyckad Messias profeterna hade spått om! Och då evangelisterna i sin tur så grundligt ha misslyckats i sina försök att bringa berättelserna om Jesus till att stämma med profetiorna, så torde orsaken vara den, att de ha varit bundna av en obeveklig historisk verklighet, som de väl kunde jämka litet på i en del detaljer, men inte i själva huvudsaken.

För att överskylla sin hjältes totala misslyckande som Messias och så att säga betäcka reträtten ha evangelisterna nödgats tillgripa de mest förtvivalade utvägar. De låta honom profetera om sitt lidande och död – det mest påtagliga »vaticinium post eventum». De låta honom förgäves försöka övertyga sina närmaste vänner och anhängare om att han inte beger sig till Jerusalem för att nedslå Israels fiender utan för att bli avrättad som förbrytare. Antingen måste hans övertalningsförmåga i det fallet ha varit lika klen som den i andra fall kan förmodas ha varit betydande, eller också ha hans närmaste vänner varit fullkomliga idioter; ännu efter hans död låter Lukasevangeliet några av dem säga: »vi trodde att han var den som skulle befria Israel».

Efter att först ha samlat stora skaror av anhängare på den tron, att han var Messias, skulle Jesus alltså när han med sina skaror närmade sig Jerusalem, ha upplyst dem om att de hade misstagit sig. Ja, allting kan ju förklaras, och de trodde kanske att han skämtade.

Vad evangelisterna här ha försökt är en saltomortal, som efter sakens natur måste bli en kullerbytta. Men vad skulle de hitta på? Ja, den frågan behövde de inte ens göra sig – de behövde inte hitta på något vidare, deras uppgift var bara att återge och fästa i skrift vad man trodde om Jesus i de fornkristna församlingar som de tillhörde, och i det fallet får man nog betrakta dem som vittnesgilla. Det var tron om Jesus som hade gjort en saltomortal. Evangelisterna hade bara att registrera den, så gott de kunde.

Då Jesus hade visat sig mindre lyckad i sin ursprungliga roll gällde det alltså att ge honom en annan. Som Messias i ordets dittills gängse mening kunde han inte längre användas. Det gällde då att lägga in en ny mening i det gamla ordet. »Hans rike var inte av denna världen.» Hade han inte alltid sagt att han var Människosonen? Och skulle inte Människosonen komma farande på himmelens skyar? Med stor makt och härlighet? Jo, visst! Utan tvivel! Han måste alltså först och främst ha uppstått från de döda. »Dödsriket kunde icke behålla honom.» Han skulle komma igen, och han skulle komma snart, mycket snart! Det väntade de med brinnande tro, och det väntar en och annan den dag som i dag är.

För den fornkristna församlingen var just den tron »det centrala i kristendomen», själva kärnan. Med tiden

har den tron av naturliga skäl fått en mera undanskymd plats; den modärna, frisinnade teologin talar inte så gärna om den, och det gör för resten inte ens den katolska kyrkan. Man har blivit liksom litet generad för den.

Då många starka och goda intelligenser nuförtiden tvivla på en historisk Jesus är det huvudsakligen därför att evangelierna ha försökt identifiera honom med en välkänd mytgestalt, Messias-Kristus. Man har alltför mycket förbisett hur klena evangelierna ha lyckats därmed. För den som kan läsa skvallra de högt och klart om en misslyckad Messias – och en misslyckad Messias är sannerligen ingen mytgestalt, men tvärtom en i många upplagor välkänd historisk företeelse.

Och därmed kan vi lämna evangelierna, fast de visserligen också i övrigt innehålla många små drag som alldeles avgjort ha tycke av historisk verklighet. Dit hör Markusevangeliets notis om att Jesus av modern och bröderna betraktades som förryckt – en uppgift som helt enkelt måste gå tillbaka på en verklig tradition, då den naturligtvis annars aldrig skulle ha kommit in i en fornkristen uppbyggelseskraft. Det är ett litet underverk att den har fått stå kvar! Och man kan verkligen inte förvåna sig åt att Matteus och Lukas, i vilkas framställning Jesu mor är medveten om att på övernaturligt sätt ha fött Guds son, ha låtit den notisen gå i papperskorgen. Märk också Lukasevangeliets uppgift om de många kvinnorna, som hade slutit sig till Jesus och hans följe och »tjänade dem med sina ägodelar». Sådant är sannerligen inte mytologi, utan drastisk, tarvlig och lifs levande verklighet.

Ett drastiskt intryck av livets egen realistiska inkonsekvens får man också av den Jesus som än predikar den senjudiska fromhetsläran »älsken edra ovänner!» och än, så snart han blir arg – och det blir han ganska lätt – överöser sina motståndare med de saftigaste orientaliska skällsord och utstöter vilda förbannelser över de städer och orter, där han eller hans agitatorer bli mindre väl mottagna.

Men för resten har också den lilla juden Schaul, den omvände farisén, som sedan kallade sig Paulus, avgivit indirekta, följaktligen oavsiktliga och därför så mycket mer förtroendeväckande vittnesbörd om en historisk Jesus. Paulus berättar ju på flera ställen om sina relationer med för detta fiskaren Simon, alias Kefas, alias sankt Petter, och andra av dem som hade stått den store avlidne närmast. Och eftersom Paulus talar om dessa personer utan all sympati eller beundran, men tvärtom med illa dold jalousie de métier, och vad Petrus angår med ohöljt förakt, finns det knappt någon anledning att misstänka dessa ställens äkthet, hur mycket man än senare fuskade in under hans namn. Han säger också att han vid ett tillfälle har avlagt en artighetsvisit hos en bror till Jesus: »Jakob, herrns broder». Hur denna Jakob har kunnat bli ansedd för bror till en person som aldrig har existerat, det blir ett litet problem för sig!

– Där slog du huvudet på spiken, Marin! sade jag. Den som har haft en bror, den har nog också existerat själv. Och Jesus hade fyra. Den yngsta hette Simon, och honom ...

– Ja, men hur vet man att Paulus har existerat? undrade student Kristensen.

– Det vet man förstås inte lika säkert som om man själv hade känt honom, sade Marin. Men man har inte funnit någon anledning att tvivla på det. Han gör inte i minsta mån intryck av någon mytgestalt. Det finns för resten ett ganska levande porträtt av honom i en gammal fornkristen skrift, »Den heliga Teklas gärningar»:

»Han var kort och tjock med breda skuldror; hans svarta ögonbryn voro sammanväxta över hans skarpa kroknäsa; han var hjulbent och flintskallig och full av herrns nåd.»

– Ursäkta jag avbryter än en gång, sade jag. Men skulle inte herrarna vilja göra mig det nöjet att äta en liten middag hos mig i morgon söndag klockan sju eftermiddag – eller klockan nitton, vilket som passar bäst?

Mitt förslag mottogs med välvilja. Unga Kristensen frågade hur han skulle vara klädd. Jag föreslog studentuniform med värja vid sidan, men det hade han ingen, och frågan blev oavgjord.

Så skulle det förstås också vara damer. Jag tittade in i vaskeriet Vasko de Gama och inviterade Irma Jensen, och för att hon inte skulle behöva känna sig alltför ensam och värnlös stack jag också in näsan i äggaffären Columbus och bjöd hennes väninna fröken Oda Hansen. Och sen gick jag till Sjöormen för att få fatt i Kasper. Kasper föreslog mig att också invitera hans goda vän Blasius, komediant vid Kungliga teatern, och det gjorde jag gärna – ringde genast upp honom i telefon. Blasius är en trevlig karl och en utmärkt komediant, som livligt påminner mig om salig Parmenides vid Kleopatrasteatern i Alexandria. Vem vet för resten om det inte är han?

XIII.

Min gamla väninna fru Mandolin, som efter min kära hustrus död förestår mitt hus, arrangerade en riktigt trevlig och bra middag, om jag får säga det själv. Naturligtvis med hjälp av min gamla Lotta, som lagar god svensk mat. Danskarna tycker förstås om dansk mat, och tyskarna om tysk; men svensk mat, den tycker både danskar och tyskar och turkar och tatarer om. (Utom surströmming förstås, och ett par andra specialiteter som ingen vettig svensk bjuder utlänningar på.) Gästerna var litet olika klädda, delvis ganska pittoreskt. Josef Marin var högst banal, i smoking och lackskor, och Blasius likaså. Kasper kom i frack och vit halsduk men med sina gamla röda saffianstoffer på fötterna, där viskyn har satt sig – förmodligen en enkel följd av tyngdlagen. Unge Kristensen hade sportkostym och Schillerkrage. Irma Jensen hade med mycket små medel (nästan ingenting) blivit en verklig världsdam. Hur Oda Hansen var klädd minns jag inte (något gult, tror jag, men det kanske jag inbillar mig för att hon har äggaffär.) Hon ser för resten ut som om vår herre hade ämnat henne till karl men åtrat sig i sista momangen.

Och så hade vi också fått en präst med, nämligen min lagliga själasörjare, pastor Baldersen vid Judaskyrkan. (Den är förmodligen inte uppkallad efter Judas Iskariot, som jag för resten aldrig hörde talas om på min tid, utan efter den Judas som skrev ett brev.) Pastor Baldersen kom upp till mig för att tala med mig om en insamling till ett eller annat, och så bad jag honom förstås stanna till middagen – vi är gamla bekanta. Han är för resten en mycket framstående schackspelare och har ett berömt namn som schackproblemkompositör. Men han är tråkigt gift och blev visst ganska glad åt att slippa gå hem till middan, i synnerhet då han fick höra att han skulle träffa kungl. hovkomedianten Blasius, som han beundrar kolossalt; han älskar teatern.

Och eftersom man ju fortfarande, liksom för ett par tusen år sen, är litet artigare mot präster och rabbiner än mot andra karlar, fick pastorn föra värdinnan till bordet. (Jesus reformiver i det fallet har inte haft någon vidare framgång. Fru Mandolin är för resten prästdotter, så att för henne föll det av sig själv att pastorn var hedersgästen.)

Kasper berättade genast för pastorn, att han håller på med en altartavla till kyrkan i den bondsocken där han är född, något som naturligtvis i hög grad väckte pastor Baldersens intresse och sympati för Kasper, och då han hörde att den skulle föreställa Jesus och äktenskapsbryterskan blev han visserligen i första taget litet häpen, men såg snart med förståelse (som dansken säger) också på ämnet. Och snart hade han blivit så förtjust i Kasper, att han nästan glömde den store Blasius.

Men antingen det nu berodde på Kaspers altartavla eller på ansjovisen (»ansjofisken i sin låda, låter herren Jesus råda») – alltnog, samtalen rörde sig nästan hela tiden om Jesus.

Det undgick förstås inte Kaspers målaröga (eller i det här fallet snarare hans falk- eller polisöga) att Josef Marin fuskade med helan och bara tog en liten smutt. (Jag har naturligtvis ortodoxa svenska brännvinsglas, från Karl den femtondes tid.)

– De här glasen, sade Kasper, skulle salig ärkebiskop Sundberg ha gillat, han som brukade säga: näst gudsfuktan och sedlighet vet jag ingenting djävligare än små brännvinsglas. Men du, Marin, är inte värdig att föra dem till läpparna! Du borde ha haft ett särskilt glas, ett litet likörglas till skam och varnagel!

– Vi ser du grandet i din broders öga? skämtade Blasius.

– Men inte bjälken i mitt eget, fyllde Kasper i. Men hur man skall kunna se ett grand i sin broders öga om man har en bjälke i sitt eget, det har jag aldrig begripit!

– Kära Kasper, sade Marin, du har nog rätt i att tanken i det där gamla ordspråket kunde ha fått en lyckligare form.

– Det gamla ordspråket? undrade pastor Baldersen. Ja, det kan man ju också säga. Det har med tiden blivit ett ordspråk, liksom många andra Jesuord.

– Det var nog ett ordspråk redan på hans tid, sade Marin. Jag är ingen ordspråkskännare men kan ändå stå till tjänst med ett par varianter från olika håll, en latinsk och en arabisk. Den latinska förekommer i Cena Trimalchionis, och eftersom Trimalchios bordsgäster inte just hörde till den högre badsocietén i Puteoli, måste jag på förhand be damerna om ursäkt; den är litet drastisk. »Du ser den minsta lilla loppa hos din granne, men inte den värsta lus hos dig själv.» Den arabiska varianten är finare och kvickare: »Kamelen skrattar åt dromedarens puckel – själv har han två, men han kan inte se dem.» En kamel ser verkligen ut som om han gapflinar, och det ger det arabiska ordspråket en liten särskild charm. Men vi får kanske ge vännen Kasper rätt i att den arameiska varianten med bjälken i ögat, som Jesus hade hört, är mindre lyckad. Det är inte någon förebråelse mot Jesus. Som övad predikant och folkmötestalare begagnade han naturligtvis gärna gamla ordspråk och talesätt, som hans publik kände och förstod, och han måste ju ta dem som han fann dem.

Vid soppan, som var kokt på en gammal tjädertupp, kom vi in på mera världsliga ämnen, som teater och film, men vid fisken (ugnstekt gädda garnerad med rostade ostron och Karl-Johanssvampar) dök Jesus upp igen. Blasius berättade om en omröstning bland studenterna vid ett av Amerikas förnämsta universitet angående »världshistoriens mest fängslande personlighet». Napoleon hade kommit in som nummer ett med kolossal majoritet. Sedan kom Kleopatra och Jeanne d'Arc. Blasius var ganska överraskad över de båda damernas popularitet bland amerikanska studenter, men Kasper fann genast den naturligaste förklaringen i ett par kolossala filmsuccéer. På sladden kom Sokrates med fem röster, president Coolidge med fyra, Jesus med tre och Mussolini med två. Och Blasius kunde inte förstå att Jesus hade fått så få röster – i det fromma Amerika! Fast han ju också har blivit filmad, många gånger!

– Ja, det förstås, sade Kasper, men Jesus kan aldrig filmas med den realism som fordras i Amerika. Där vill man se en riktig korsfästelse, annars tycker folk inte att de har fått något för pengarna.

– Och så är det kanske också en annan sak, sade fru Mandolin. I en sån där omröstning säger studenterna nog sin hjärtans mening. Och det brukas ju inte annars i fråga om Jesus och religionen.

– Jag vet inte om jag skall våga mig fram med en tredje förklaring, sade pastor Baldersen. I min tanke måste till och med de fattiga tre röster, som Jesus fick, ha berott på ett missförstånd; efter omröstningens mening skulle han inte ha fått någon röst alls. Det är ju meningslöst att i en omröstning, som gäller mänskliga personligheter, ge sin röst åt andra personen i gudomen.

– Det har herr pastorn fullkomligt rätt i, sade Josef Marin. Sedd med den kristna trons ögon är Jesus naturligtvis hors concours i en sådan omröstning. Och sedd med profanhistoriens ögon var han en misslyckad upprorsmakare bland otaliga andra. Så att i vad fall som helst fick han tre röster för mycket.

– Men kära herr Marin, sade pastor Baldersen – en misslyckad upprorsmakare? Jag förstår verkligen inte

vad ni menar. Som gammal teolog måste ni väl ändå ha läst evangelierna – våra enda källor till kunskap om Jesu liv här på jorden – och där står ju inte ett ord om något misslyckat upprorsförsök!

– Jo, sade Josef Marin, det står verkligen ett och annat om den saken i evangelierna. Först och främst kallas han oupphörligt Jesus Kristus, och Kristus är som bekant grekisk översättning av Messias. Men en Messias första och självklaraste uppgift var just att göra uppror och slå ihjäl Pilatus och romarna. Vidare står det, att hans anhängare hyllade honom som »Davids son», det vill säga som judarnas rättmätiga kung, och vid förhöret inför Pilatus erkänner han ju själv att han har uppträtt som tronpretendent.

– Som tronpretendent! Det må jag säga! sade pastorn. Då Pilatus frågar Jesus om han är »judarnas konung», så är det ju det enda sätt varpå han som romare kan uttrycka begreppet Messias, och Jesus svar innebär naturligtvis bara en bekräftelse på att han är Messias.

– Ja visst, sade Marin. Men den tvetydighet, som Messiasbegreppet senare fick, hade det ännu inte då. Det har stått fullkomligt klart för varje åhörare av rättegången, och naturligtvis också för Jesus själv, att Messias skulle bestiga kung Davids tron och härska över judarna. Törs jag kanske erinra herr pastorn om vad ängeln Gabriel säger till jungfru Maria i Lukas första kapitel? »Han skall bli stor och kallas den högstes son, och Herren Gud skall giva honom hans fader Davids tron, och han skall vara konung över Jakobs hus till evig tid.» Fast Lukasevangeliet skrevs många årtionden efter att händelsernas gång hade framtvingat en revision av messiasbegreppet och skapat idén om en Messias, »vars rike inte var av denna världen», har man ändå här det ursprungliga Messiasbegreppet i oförfalskad renhet! Och att ängelns ord råkade bli en falsk profetia, det märker inte evangelisten. Sådana småsaker fäster han sig inte vid.

– Nå, men det misslyckade upprorsförsöket? sade pastor Baldersen. Var står det något om det?

– Jo, sade Marin, det står i Markus att en viss person som kallades Barabbas hade blivit »fängslad tillika med de upproriska, som under upproret hade begått dråp». Vidare står det, att Jesus med våld drev bort de växlare och försäljare av offerdjur, som hade sina bodar på tempelplatsen. Det ligger ju i sakens natur att något sådant vore fullkomligt otänkbart, såvida inte Jesus var i spetsen för en upprorisk skara av anhängare. Annars skulle han ju genast ha blivit arresterad av tempelvakten. Att evangeliet i folksagans stil låter hjälten göra allting själv bör väl inte kunna förvilla en läsare med en smula eftertanke. Och till sist har Lukas från en av sina »många», nu förlorade källor upptagit en högst kuriös notis om ett mycket litet beaktat Jesusord: »Den som icke har något svärd, han må sälja sin mantel och köpa sig ett!» Det som sedan följer har tydligen blivit stympat och därigenom obegripligt: »Då sade de: Herre, se här äro två svärd. Han svarade dem: det är nog.» – Så mycket kan man dock utläsa ur den förvirrade notisen, att en del av hans anhängare ha varit beväpnade och att det på intet vis har varit i strid mot hans anordningar. – Skall det egentligen behövas flera eller tydligare belägg för upprorsförsöket? Och att det misslyckades, det får kanske anses tillräckligt styrkt av det sakförhållandet att romarnas herravälde över Palestina räckte ytterligare några hundra år, och att Jesus blev arresterad och dömd till döden. Men för evangelisterna, som skrev sina små kompileringar flera årtionden efteråt, var Jesus Guds son och kunde således omöjligt tänkas ha företagit sig något misslyckat. Därför ha de gjort vad de kunde, men heller inte mer, för att utplåna spåren av det messianska upprorsförsöket. Helt och hållet kunde det inte låta sig göra, eftersom det ju på något sätt måste motiveras att Jesus blev dömd till döden av Pilatus. Därtill kommer att hatet mellan judarna och de första kristna redan var starkt på den tid, då evangelierna skrevs, och därför ha evangelisterna gjort sitt bästa för att beslöja det sakförhållandet att det var Pilatus som dömde Jesus till döden; i stället ha de givit judarna skulden – trots att judarna enligt ett vittnesbörd, som till och med har råkat komma in i några gamla evangeliehandskrifter, skriade av full hals: »Giv oss Jesus faderssonen lös!»

Nu följde ett litet meningsutbyte mellan pastor Baldersen och Josef Marin om Barabbasfrågan, men det kan vi hoppa över för att inte trötta läsaren med onödiga upprepningar. Ett och annat var kanske nytt för

Baldersen, som har sysslat mera med praktisk själavård och schackproblem än med teologi, men inte för läsaren. Emellertid fann pastorn den tanken fullkomligt upprörande, att Jesus Kristus skulle vara identisk med »Jesus faderssonen» och att han således i verkligheten inte blev korsfäst, men benådad och lössläppt. Hela kristendomen skulle alltså vara byggd på ett misstag!

– Jag ser ingenting märkvärdigt i det, sade Josef Marin. Vad är hela världshistorien annat än en Comedy of Errors? Filosofen Gotama, kallad Buddha, som enligt sakkunniga uppgifter var ateist, dyrkas i dag som gud av hundratals millioner! Men för resten tilltror jag mig inte att avgöra om Jesus blev korsfäst eller ej. Det enda vi kan se är att det tydligen har funnits två olika traditioner om den saken. Att evangelisterna, som helt och hållet ha anslutit sig till den segrande versionen, enligt vilken Jesus blev korsfäst, i misshugg och utan att själva förstå det ha råkat ge en liten plats i skymundan också åt den andra traditionen, det kan visserligen förvåna modärna läsare, men de ha på tanklösa och slarviga kompilatörers vis gått till väga på liknande sätt som i åtskilliga andra fall. Sida om sida med den galileiske Messiasaspirantens polemik mot föreställningen om Messias som Davidsättning ha de i överensstämmelse med profetiorna och de troendes krav och så att säga mot hans uttryckliga protest gjort honom till »Davids son». Inbördes oförenliga traditioner och uppgifter möter man ju oupphörligt i evangelierna.

– Ja, det är tyvärr obestridligt, sade pastor Baldersen. Men för att återkomma till det där uppröret: om Jesus också med våld och i spetsen för sina anhängare har jagat bort växlarna från templet, så var det visserligen en upprorisk handling mot den officiella judendomen, men inte mot Pilatus och romarna.

– Statsmakten, sade Marin, brukar inte tycka om uppror och oroligheter av någon sort alls. Och vad evangelierna låter skymta fram om det där upprorsförsöket är ju ytterst fragmentariskt; angreppet mot templet var kanske bara en episod. Det blev tydligen kvävt i sin linda, men hur hade det gått i motsatt fall? Om de uppfanatiserade pilgrimsskaror, som under påsken trängdes i Jerusalem, bara ett ögonblick hade fått fria tyglar, hade de lätt kunnat sopa bort Pilatus och hans obetydliga romerska garnison. Så gick det som bekant senare med en annan prokurator, Gessius Florus, år 66!

Så mycket är i alla händelser klart, att Jesus blev dömd som upprorsmakare och att det inte har varit fråga om något justitiemord. Han har tydligen själv erkänt sig skyldig, och han kan väl inte heller gärna ha tänkt på att neka till vad alla visste. Men på den tid då evangelierna skrevs – eller rättare sagt: då de började få sin nuvarande form, ty man ändrade och förbättrade dem oupphörligt – hade »de heliga» (som de första kristna kallade sig) redan börjat bli utsatta för myndigheternas uppmärksamhet; försiktighet och klok politik bjöd därför att så mycket som möjligt släta över och sudda ut allt som skvallrade om en upprorisk Jesus. Det lyckades inte alltför väl, men i alla fall så pass bra att de allra flesta bli högst överraskade när de få höra, att Jesus kanske verkligen gjorde ett försök att motsvara sina anhängares förväntningar och visa sig som Messias. En modärn, frisinnad teolog uttryckte nyligen en stilla förmodan, att Jesus kanske »mot sin vilja blev inblandad» i något upprorsförsök. En Messias, som mot sin vilja blir inblandad – i ett messianskt uppror!

– Hm, sade pastor Baldersen. Nu har jag varit präst i ett par och tretti år, och jag trodde verkligen att jag kunde evangelierna. Men jag måste erkänna att det tycks finnas saker i dem, som jag aldrig har tänkt så noga på. Jag får visst gå hem och läsa över igen.

Som värd kände jag mig inte riktigt angenämt berörd av den vändning samtalen hade fått. När jag bad pastor Baldersen stanna till middagen, var det verkligen för att han skulle ha det litet trevligt, och inte för att han skulle komma opp i tentamen och bli kuggad. Han är en utmärkt hygglig och bra karl och mycket snäll mot sina fattiga, och han har väl haft annat att tänka på än att ta reda på hur det förhöll sig med Jesus i verkligheten. Han var ju inte med på den tiden, som jag, och då är det sannerligen inte så lätt! Jag hade god lust att ge Josef Marin en liten spark på smalbenet som stoppsignal, men Oda Hansen satt emellan oss, och

jag ville inte riskera något missförstånd från hennes sida.

Men nu kom lyckligtvis gamla Lotta in med en liten mellanrätt, en gratin på tuppkammar och hönshjärnor med gåslever och tryffelsås. (Jag roar mig ibland med att återuppliva de kulinariska minnena från mina glada studentår i Alexandria, och något i den vägen fick jag en gång på värdshuset Guldfasanen, Alexandrias förnämsta restaurang, som låg i Antonius och Kleopatras gamla palats på en holme mitt i den stora hamnbassängen.) Och dessutom kom Blasius på ett fint och taktfullt sätt, som jag verkligen var honom tacksam för, pastor Baldersen till undsättning.

– Ja, sade han, man hör ju så många olika teorier om Jesus nuförtiden, och de flesta är nog byggda på ganska luftiga hypoteser. När man inte är teolog, kan man ju inte bilda sig någon självständig mening om dem, men jag vet inte heller om det egentligen skall behövas. Så mycket kan vi ju i alla fall vara överens om, att Jesus representerar det högsta av alla mänskliga ideal. Som jag häromdagen såg det uttryckt i en tidningsartikel: Om han också inte var Guds son – en fråga som man måste överlämna åt sakkunskapen att avgöra – så var han dock utan jämförelse världshistoriens etiskt mest högstående personlighet.

Blasius uttalande väckte ingen opposition. Josef Marin såg rätt ut i luften med ett något själsfrånvarande uttryck. Jag höjde mitt glas och bad gästerna smaka på bourgognen. Glasen tömdes under andaktsfull tystnad. Det påminde mig nästan om gamla dagar, då min salig far (överstelöjtnant Jägerstam, inte rabbi Jona i Tiberias) på långfredagsmiddagen brukade utbringa en skål för Vår Herre.

Den andaktsfulla tystnaden bröts av fröken Irma Jensen, som frågade:

– Vad är det här för mat? Det är mycket gott, men vad är det för något?

– Det är tuppkammar och hönshjärnor, min nådiga, upplyste jag. Ser ni, fröken Jensen, i min första ungdom tillbragte jag några år i Alexandria, en stad i Egypten. Där såg jag på Kleopatrasteatern en pjäs som handlade om kriget mellan tuppkammar och hönshjärnor, och den slutade med att en skicklig kock försonade de stridande med hjälp av gåslever och tryffel. På det viset kom den här rätten på modet, och den är för resten inte så tokig. Och gamla Lotta har lyckats ganska skapligt med den.

– När var du i Alexandria, Jägerstam? frågade Kasper. Det har jag aldrig hört dig säga ett ord om!

– Nej, det kan väl hända, svarade jag. Jag har ju rest ganska mycket i mina dar, och i Alexandria var jag senast ett tag på vintern 1914, kort före kriget. Men jag fann stan mycket förändrad, och inte till det bättre. Kanoposgatan hade blivit omdöpt till Rosettegatan – vad nu det skulle tjäna till. Värdshuset Guldfasanen var borta, Kleopatrasteatern hade blivit biograf, och Alexander den stores lik, som förr i världen förevisades i en glaskista tillika med prästbetyget, som intygade att han var oäkta son till Zeus, var spårlöst försvunnet. Inte ens det berömda fyrtornet fanns kvar.

Men nu kom steken på bordet (älgfilet à la Oscar II) och samtalet upplöste sig i ett allmänt surr. Längre dröjde det dock inte förrän Jesus steg fram ur surret! Nu var det unga Kristensen som förde honom på tapeten, och pastor Baldersen, som kanske aldrig förr hade befunnit sig i ett sällskap där intresset för Jesus var så levande, fick ny orsak till förvåning och bekymmer.

– Vad är det ni säger, min unge vän, sade han, skulle den kristna moralen vara ett lån från senjudisk fromhetslitteratur? Var i all världen har ni fått det ifrån?

Unga Kristensen medgav frimodigt att han inte hade hittat på det själv, men att han hade det från Josef Marin, som förmodligen inte heller var den första som hade gjort den upptäckten.

– Nej, sade Marin, den äran kan jag inte göra anspråk på. Och för resten är jag övertygad om att man

verkligen kan finna både autentiska och originella Jesuord här och där i evangelierna. Man skall bara inte söka dem bland de mest populära. »Älsken edra ovänner», och så vidare – det kan Jesus naturligtvis mycket väl ha sagt, men han har inte hittat på det själv. Det har han så att säga lärt sig i skolan, det vill säga han har funnit det på den senjudiska fromhetens allmänna landsväg. Men då han säger, att man bör hata sina föräldrar och syskon för att rätt kunna älska honom, då är han nog på sin egen privata gångstig! Sören Kierkegaard grubblade mycket över det stället och gycklade grymt med ett på hans tid mycket använt lexikon, vari det förklarades att ordet »hata» på det stället måste uppfattas som »älska mindre». Sammanställt med hans mindre goda förhållande till sina närmaste, som det skymtar fram i det äldsta evangeliet, gör det verkligen ett autentiskt intryck, och det är inte lätt att se hur något så stötande skulle ha kommit in i fornkristna uppbyggelseskrifter om det inte hade levat en tradition om att han verkligen har sagt det. Det stämmer också bra med den patologiska egocentricitet som i alla tider har kännetecknat profeternas släkte.

Ett annat ställe, där man verkligen kan tycka sig höra den historiske Jesus själv föra ordet, är det, där han upphöjer en gammal avdankad kananitisk lokalgudomlighet vid namn Beel-zebul eller Beelzebub till »demonernas arkont» eller djävlnas överste. I fariséernas och de skriftlärdas föreställningsvärld har denna figur inte haft någon plats, men i den lägre folktron i Palestina kan han nog ha spelat en roll, ungefär som Odin bland nordisk allmoge ännu för inte så länge sedan fruktades, och ibland också åkallades, som en mäktig demon. Också han blev ju efter sin avsättning som gud identifierad med »djavlnas överste».

Och ett högst egendomligt ställe, som alldeles avgjort inte har något med judisk fromhet att göra, är det där han talar om dem som ha »evnuckiserat sig själva för himmelrikets skull» och framhåller dem som efterföljansvärda exempel. Vad kan det ha varit för ena konstiga kurrar? Judar kan det inte ha varit! För judarna var sådant en vederstygglighet; evnucker betraktades av dem som »orena» och kunde inte ens bli mottagna som proselyter. I Attiskulten däremot var självkastring ett helighetstecken. Attiskulten hade en oerhörd spridning i hela orienten, i synnerhet i Syrien och dess gränsområden, bland dem naturligtvis också Galiléen. Jesus kan knappast ha undgått att göra bekantskap med den, och mig förefaller det alldeles påtagligt att det just är Attisreligionens präster och helgon han syftar på. Det finns helt enkelt inga andra att välja på.

Attisreligionens stora inflytande på den senare kristendomen är ju en välkänd sak, men man har alldeles förbisett att redan Jesus själv, att döma av detta ställe, tycks ha fått impulser från den, och att de »hedniska» elementen i kristendomen, som man så gärna vill tro ha varit främmande för urkristendomen och som först långt senare skulle ha smugglats in på en bakväg, mycket väl kan gå tillbaka på Jesus själv och på hans allra närmaste krets.

Det har nästan blivit en modesak bland modärna, nyprotestantiska teologer att göra Jesus till en rättrogen jude, vars stränga judiska monoteism alldeles skulle ha förhindrat honom från att betrakta sig som »Guds son» eller tillåta sina anhängare att betrakta honom som sådan. Det var en tid på modet att ge Paulus skulden för denna »familjemytologi». Men Paulus är oskyldig i det fallet. Som Gillis P:son Wetter och andra ha påvisat, dyrkades Jesus alldeles otvivelaktigt som »Guds son» och »Herren» redan i den kristendom som Paulus blev omvänd till, och en förmodad urkristendom utan denna tro har man inte kunnat finna det ringaste spår av. Och varför skulle inte Jesus själv ha blivit smittad av sina anhängares tro? Sådant är snarare regel än undantag! Han kan i alla händelser inte med allvar och eftertryck ha protesterat mot den; då skulle de ha vänt honom ryggen. Man glömmer alltför lätt att både Jesus och hans närmaste lärjungar hörde till den galileiska allmogen, och att lita på galiléernas judiska rättrogenhet och »stränga monoteism», det är ungefär som att förutsätta, att allmogen i ett lutherskt land är förtrogen med augsburgiska bekännelsen och noga rättar sin tro efter den!

Att Jesus redan i levande livet av sina anhängare betraktades som Guds son, det framgår tydligt nog av

legenderna om hans uppståndelse. Guds son måste naturligtvis uppstå från de döda! »Dödsriket kunde icke behålla honom!«

– Jag kan verkligen inte bli upprörd över att ni, herr Marin, kallar berättelserna om Jesu uppståndelse för legender, sade pastor Baldersen saktmodigt. Häromdagen läste jag i en tidskrift en artikel av en av mina ämbetsbröder – en kristen präst! – som i fråga om Jesu uppståndelse tog sin tillflykt till vad han kallade »visionshypotesen«. Tron på Jesu uppståndelse – den tro, som i nära två tusen år har utgjort grundvalen för alla kristnas salighetshopp – skulle enligt den åsikten bero på en eller annan »vision«, som Simon Petrus och andra av Jesu lärjungar skulle ha haft. Då sårar det mig långt mindre att höra er beteckna uppståndelseberättelserna som legender, eller varför inte helt enkelt lögnhistorier. Eller är ni kanske också anhängare av den där visionshypotesen?

– Nej, herr pastor, svarade Josef Marin, det är jag verkligen inte. Jag kan inte inse vad en sådan hypotes skall vara bra för. Den utgår från den ohållbara förutsättningen att människorna förr i världen skulle ha varit alldeles ur stånd att ljuga. »När araben ljuger, blir han inte stött för att man inte tror honom, utan skrattar bara. Men om han märker att man tror honom, då glömmer han att han har ljugit och tror själv på vad han har sagt.« Det har jag läst i en eller annan reseskildring, och jag förmodar att det inte bara gäller om araberna. Profeten Elias for levande upp till himlen i en vagn av eld, förspänd med hästar av eld, och kejsar Augustus himmelfärd intygades av trovärdiga ögonvittnen. Jag har aldrig hört att det skulle behövas någon visionshypotes för att förklara de historierna, och jag vet inte varför fiskaren Simon, alias Kefas, alias Petrus, nödvändigt skulle vara ett säkrare sanningsvittne än de romerska senatorer som hade sett Augustus fara upp till himlen. »Visionshypotesen« kan för resten med största lätthet direkt vederläggas. Var såg sankt Petter och hans medvittnen först den återuppståndne Jesus? Om den saken finns det två alldeles oförenliga versioner. Enligt den äldre, som representeras av Markus och Matteus, visade sig den återuppståndne först för lärjungarna i Galiléen, men däremot inte i Jerusalem, och han uppenbarade sig inte för någon av dem särskilt utan för alla på en gång, på ett berg. Det är ju klart att en sådan berättelse inte kan gå tillbaka på en vision! Enligt den andra och yngre traditionen, som man finner i Lukas och Johannes, visade han sig för Simon Petrus och några andra i Jerusalem med omgivningar, men inte i Galiléen, och i ett tillägg till Johannesevangeliet har äntligen en senare författare, som har känt sig oroad av motsägelsen, gjort ett försök att förena bägge versionerna. Det oäkta Markusslutet, som vänder sig polemiskt korrigerande mot den äldre traditionen, kan vi ju lämna ur räkningen. Om nu tron på Jesu uppståndelse hade haft sitt ursprung i något så pass verkligt som en vision – eller flera visioner, av vilka en måste ha varit den första – skulle dessa olösliga motsägelser inte ha uppkommit. Fiskaren Simon och hans medvittnen måste ha vetat alldeles bestämt om det var i Galiléen eller i Jerusalem den uppståndne Jesus först visade sig för dem, och evangelisterna skulle ha fått en fast tradition att rätta sig efter.

Motsägelseorna förklaras däremot mycket lätt, om tron på Jesu uppståndelse i största allmänhet – därför att han som Guds son måste uppstå från de döda – har varit det primära och detaljerna ha tilldiktats senare, olika i olika kretsar av troende.

Nu kunde jag inte hålla mig längre.

– Nej, den där visionshypotesen är det nog inte mycket bevänt med, sade jag. Jag tror verkligen inte att fiskaren Simon, som nuförtiden kallas svarta Petter – sankt Petter, ville jag säga! – hade några spöksyner. Han var en praktisk och driftig karl och ingen visionär. En stor lutfisk för resten! En karl med spader ess i stövelskaftet! Jag kände honom ganska väl – mycket bättre än Jesus, som jag tyvärr kände ganska obetydligt.

Det blev plötsligt tyst vid bordet. Det gick en ängel genom rummet, som det heter. Jag kände mig smått generad. Värden bör ju inte göra sig till medelpunkt i sällskapet – det är en regel som jag alltid brukar hålla

styvt på, men nu hade jag i alla fall råkat bryta mot den.

Vännen Kasper bröt tystnaden.

– Hör du Jägerstam, sade han, nu har vi supit tillsammans i ganska många år, och ännu har det aldrig hänt att du har blivit full redan vid steken. Du tål tvärtom brännvin, konjak och visky nästan lika bra som jag, och vin bättre än jag. Jag måste alltså söka en annan förklaring. Du påstår att du har känt Jesus – inte par renommée, som kattgreven och alla andra, utan personligen. Hur gick det till?

– Kära Kasper, svarade jag, det gick mycket enkelt till. Du, som är pneumatisk – andligt sinnad, ville jag säga – bör väl inte kunna ha något att invända mot att min ande, eller själ eller vad du vill kalla det, en gång för nittonhundra år sen hade blivit inlogerad i kroppen på en jude i Galiléen, och det var där jag träffade Jesus några gånger, och för resten också i Jerusalem. Det är väl ingenting märkvärdigt i det. Tron på en förutttillvaro är jag inte ensam om.

– Nej då, tvärtom, sade Josef Marin. Det är en urgammal och också i vår tid mycket spridd tro. Jag minns från min ungdom en gammal major Brandersköld – ett stort original visserligen, men en stor hedersman – som försäkrade att han i en föregående tillvaro hade varit tempelsköka i Babylon.

– Som kristen och präst, sade pastor Baldersen, kan jag inte heller ställa mig avvisande till en sådan tro. Enligt evangeliet har ju vår herre Jesus Kristus betraktat Johannes döparen som en reinkarnation av profeten Elias, varav följer att han också verkligen var det. Men jag har egentligen aldrig tänkt mig att vanliga människor – ursäkta mig, kära Jägerstam! – skulle ha haft en preexistens. För min egen del har jag inte det ringaste minne av något sådant.

– Ja men det har jag, svarade jag, eftersom jag nu en gång hade kommit in på ämnet. Jag tillbragte på den tiden några år i Alexandria, och det skulle inte överraska mig om en av våra ärade gäster här i kväll, nämligen vår vän Blasius, också var med på den tiden. Vid Kleopatrasteatern fanns det en archimim vid namn Parmenides – archimim eller ärkekomediant var en titel, som ungefär motsvarade kunglig hovaktör nuförtiden – som Blasius påminner mig om i en grad som inte gärna kan bero på en tillfällighet. Det är som om jag såg salig Parmenides lufs levande för mig! Han var för resten tidens största och mest firade skådespelare och fick sedan ett lysande engagemang i Rom.

Blasius, som i förbigående sagt är spiritist och ofta samtalar med de avlidnas andar, dels på bordsben, dels på andra sätt, blev livligt intresserad. Han brukade ofta drömma att han var på väg till det Kongelige Theater, men gatan, som han gick, var inte en Köpenhamngata utan en gata som påminde om Rue de Rivoli, med ändlösa kolonnader. Kanske en dunkel reminiscens från det gamla Alexandria ...?

– Naturligtvis, sade jag. Kanoposgatan! Det stämmer precis!

– Men hur var Jesus egentligen i verkligheten? frågade fröken Oda Hansen.

– Ja, min nådiga, svarade jag, det är inte så lätt att säga i en hast. Jag håller just på och skriver mina memoarer från den tiden, och där har jag meddelat det lilla jag har kunnat erinra mig om honom ...

– Ä, vill ni inte läsa upp dem för oss?

– Kan inte falla mig in, fröken Hansen! Man bjuder inte hem gäster för att läsa upp sina egna pekoral för dem. Men så mycket kan jag ju alltid säga, att han var en man med den förmågan eller egenskapen att samla massor av fanatiska anhängare om sin person. Det är en egenskap som många människor ha haft, och vad resultatet blir, det kommer an på omständigheterna. Ibland blir det ett litet misslyckat uppror och ibland ett stort rike. Mycket ofta blir det en liten sekt, och den lilla sekten kan bli en stor religion. En snöboll kan ju

ibland bli en lavin. Men det beror inte på snöbollen.

– Det gör det visserligen inte, sade Josef Marin. Men massan av människornas fäna lärt sig alltid helst tro, att den snöbollen måste ha varit en gudomlig snöboll. Eller åtminstone en idealisk snöboll! Världshistoriens etiskt mest högtstående snöboll!

– Ja, det är ju klart! Om vi vore turkar, skulle vi alla svära på att Muhammed var den stiligaste och präktigaste karl som nånsin har funnits. Men nu är vi gudskelov kristna människor, och då är det ju klart att vi säger detsamma om Jesus. Mitt personliga intryck av honom var visserligen litet blandat, men jag kände honom så litet, och jag kan ju ha misstagit mig. Han skällde en gång ut min gamla hederliga far, som var rabbin och skräddarmästare i Tiberias, och det gjorde kanske att jag inte kunde bli så värst förtjust i honom. Men jag vill gärna vara opartisk, och i alla händelser kan jag intyga, att han inte var en så löjlig och obehaglig person som han sedan blev i ett slags historisk roman, som nuförtiden kallas Johannes evangelium, där han ideligen, ideligen talar om sin egen gudomlighet och talar till sin mor som en prins av blodet till sin gamla amma, eller knappt så hövligt. I jämförelse med den figuren var han en ganska rejäl karl!

Men korsfäst, det blev han nu inte. Jag tänkte först att det skulle vara en stor tröst för alla som sitter i kyrkan och lipar över hans korsfästelse var långfredag att få veta det; men det ser inte så ut. Vännen Baldersen är inte glad åt det, kan jag se, fast han är en snäll och godhjärtad karl annars, och då lär väl ingen annan heller bli det. Och inte lär folk tro det heller för att jag säger det, och det är mig för resten egalt. Men det är mig komplett obegripligt hur folk kan inbilla sig att judarna försökte tvinga Pilatus att korsfästa Jesus. Det behövde de verkligen inte! Det skulle han ha gjort med största nöje – han var min själ ingen blödig karl! – fast han fann det klokare att låta bli. Hur går det annars till i liknande fall? Om en finne eller polack under det ryska regementet hade gjort ett litet misslyckat upprorsförsök – finns det någon som tror att finnarna eller polackerna då hade samlats utanför den avhållne ryska generalguvernörens palats och tiggat och bett honom om att hänga bråkmakarn? Eller att den ryska guvernören skulle ha förklarat mannen oskyldig men hängt honom ändå – för att visa finnarna eller polackerna en liten artighet? Men Jesus hade förbrutit sig mot den judiska religionen – inte sant, Baldersen, det var det du ville säga? Jaha, det gissade jag! Men hur fan kan någon inbilla sig att vi judar skulle ha tagit den hatade och avskydde hedningen Pilatus till domare i en sak som angick vår religion! Det kan nog hända att morbror Kaifas, och flera till, gärna hade velat stena Jesus, som vår lag bjöd; men att anklaga honom inför Pilatus för en sak som inte angick honom och som han inte hade begrepp om – nej, den jude har aldrig funnits, som kunde ha fallit på en så barock idé! Och om vi verkligen hade gjort det skulle Pilatus ha bett oss dra åt helvete! Våra pengar ville han gärna ha, men vår religion intresserade honom inte! Men nu går vi över till osten. Här är Roquefort och Gorgonzola och Smålands prästost, och så tar vi en klunk bourgogne. Skål!

Till dessert fick vi bara några franska päron och danska gravensteinare och litet snask åt flickorna, och till det drack vi Manzanilla, ett vin som norr om Pyrenéerna nog är mest känt från Carmens habanera i första akten, men som verkligen också kan drickas. Jag tycker om det.

*

Efter middagen roade vi oss med att mana fram de dödas andar, ett nöje som på sista tiden har kommit mycket på modet här i Köpenhamn. Fru Mandolin arrangerade en psykograf på det viset att man satte sig runt ett bord, några stycken (Baldersen och Marin och jag var inte med) och höll tassarna på ett stort tomt viskyglas, och när man hade suttit på det viset en stund, började andarna komma, den ena efter den andra. Vad de hette och så vidare minns jag inte så noga. Blasius ville gärna tala med ärkekomedianten Parmenides från Alexandria, men han ville inte komma, vilket hade sin naturliga förklaring däri att hans ande hela tiden hade varit närvarande, inlogerad i Blasius egen stofthydda. Unga Kristensen ville ha fatt på

Jesus, men Kasper protesterade med stor och uppriktig indignation, och de andra tordes inte heller besvära honom. Kasper ville helst tala med Strindberg, som han påstår att han en gång har supit med tre nätter i sträck – hans livs stoltaste minne! – och Strindberg kom verkligen. Han presenterade sig tydligt och klart, viskyglaset dansade alfabetet runt: S, t, r, i, n, d, b, e, r, g. – »God afton, herr Strindberg!» sade Blasius och lättade litet på baken. Blasius frågade Strindberg vad han tyckte om honom i Dödsdansen, men det fick han inte något begripligt svar på; o, b, x, q, t, z, och så vidare – det kunde ingen bli klok på. – »Var är du, Strindberg?» frågade Kasper. – »I himmeln», svarade Strindberg. – »Hur trivs du där?» frågade Kasper. – »D, j, ä, v, l, i, g, t,» svarade Strindberg.

Tänk vad det var likt honom! Aldrig nöjd!

Men så försvann Strindberg, och i stället kom Plinius den äldre, som ingen hade haft bud efter. Hur det gick till, det må fanken veta. Kasper bad honom ganska ohövligen vända om dit han kom ifrån. Kasper är visserligen pneumatisk, men han blev i alla fall ganska fort trött på andarna, och det passar honom inte att sitta alltför länge och glo på ett tomt viskyglas. Unga Kristensen hade också fått nog av andarna och satt och pratade med Josef Marin. Och jag tog ett parti schack med Baldersen, som naturligtvis klådde mig med glans.

– Det var en olycksdag för mig, den dagen jag kom in till er och köpte Grimms lexikon, herr Marin! sade Kristensen. Jag har en gammal moster som bekostar mina studier, men det är under den förutsättningen att jag skall bli präst. Men det kan jag ju inte bli efter det här. Vad skall jag nu ta mig till?

– Ni gör mig rentav förskräckt, herr Kristensen, sade Marin. Det är ju min egen historia omigen! Men varför måste ni nödvändigt göra samma dumhet som jag? Jag tyckte, precis som ni tycker nu, att jag inte kunde bli präst, därför att jag inte trodde på Jesus. Men det gick inte många år förrän man kunde tänka och tro vad man ville om Jesus och kristendomen, och säga det också, och vara en lika bra och ansedd präst för det, och bli både kyrkoherde och biskop. Så är det visserligen ännu inte i Danmark, men det kommer snart, det kan ni vara alldeles lugn för.

– Det är kanske inte så säkert, sade Baldersen, som hörde på med ett halvt öra, medan han spelade sitt parti. Svenska präster och biskopar, det har visst alltid varit en sort för sig. Här i Danmark har vi en historia om en svensk präst, som predikade om helvetet så att församlingen grät och tjöt, men som till sist slutade sin predikan med att säga: »Gråt inte, barn, det torde vara lögn alltihop!» Jag vet inte om historien är sann, men den skulle aldrig ha kunnat berättas om en dansk präst. Och Tegnér hade nog aldrig blivit biskop i Danmark.

– Och för resten, herr Kristensen, varför skall ni ta det så noga med sanningen? sade Marin. Sanningen är fattig som Job, ofruktbar som ökensanden och tråkig som en gammal antikvarisk bokhandlare. Men lögnen är rik som påven i Rom! Lögnen uppför byggnader, som trotsa årtusendena och som ge människomillionerna ett hem, där de känna sig trygga och lyckliga. »Av frukten skall man känna trädet.» Leve lögnens träd med dess rika, saftiga, närande frukter!

*

Det blev ganska sent, som det brukar bli när Kasper är med. Baldersen och Blasius gick hem redan vid tretiden, Josef Marin gick också ner och lade sig, och kort efter upptäckte Kasper att Irma Jensen och student Kristensen hade försvunnit. Han gjorde en razzia efter dem genom de inre gemaken, men utan resultat. Kasper led svartsjukans alla kval. Irma Jensen är outhärlig för honom just nu, dels som modell till synderskan på hans altartavla, dels på annat sätt. Vad han i synnerhet tycker om hos henne är just att hon ger honom kärkomna tillfällen att utstöta hemska Strindbergska förbannelser över kvinnosläktet, och han underhöll mig resten av natten med de ovedersägliga bevis han hade samlat på hennes otrohet, dels med student Kristensen, dels med Oda Hansen och dels med en poliskonstapel, som för resten också är väldigt

svartsjuk och som Kasper är ganska skral för. Stackars Kasper!

Men nu är det visst på tiden att jag avslutar den här lilla skriften; det var ju Jesus den skulle handla om, inte Kasper och Irma Jensen. Kort sagt, klockan blev åtta och morgontidningen kom, innan Kasper gick upp till sig. I morgontidningen stod en predikan av Pastor Olfert Ricard, som är präst i en liten fyrkantig kyrka vid S:t Annæ plats, snett emot svenska konsulatet. Pastor Ricard är den mest omtyckta predikanten i Köpenhamn, och hans predikningar ha visst också kommit ut på svenska. De stå alltid i tidningen dagen efter. Nå, det roade mig förstås att se efter vad han kunde ha att säga om Jesus, och jag läste hans predikan. Ett litet Guds ord kan ju aldrig skada.

Men lurad blev jag! Så gott som inte ett ord hade herr pastorn att säga om Jesus! Först klagade han över att hans kyrka inte gör något vidare festligt intryck och undrade om det inte kunde hjälpa med litet nymålning i blått och vitt och mera förgyllningar: blått, vitt och guld, det är dock alltid litet festligt! I taket var det några gammalmodiga, klumpiga figurer som han ville ha bort; i stället ville han ha »riktigt många änglar, stora och små, ärkeänglar och evangeliets ängel och församlingens ängel och vattens ängel och avgrundens ängel, kämpande änglar och hjälpande änglar och offrande änglar och sjungande änglar, och vad det nu allt finns för änglar.» Skulle inte det bli praktfullt? Och så ville han gärna ha några nya, fina kostymer till sig själv. »Kunde ni inte ge oss en fem, sex nya, sköna, dyrbara mässhakar, som vi liksom i den fornkristna kyrkan kunde bära till alla kyrkoårets olika fester? En gul, med guld- eller silverbrokad, till julen; en violett, blommig, till advent och fastan; en vit med skön, broderad bård till påsktiden; en röd till pingsten – ja, till det kunde vi kanske begagna den vi har – men till helga trefaldighetssöndag en grön, blommig, samma färg som skogen och träden där ute, och varför inte också en av himmelsblå sammet med gyllne stjärnor till kyrkoårets sista tid, när det blir tidigt mörkt om kvällarna.»

Jag kände mig på sätt och vis ganska tröstad. När en präst inte har mera att säga om Jesus, kan man väl inte heller vänta så mycket av en gammal militär.

Och eftersom jag i min förra existens var jude och son till en skriftlärdd farisé, kan väl ingen människa begära att jag skulle kunna se på Jesus vare sig med en troende kristens eller en nymodärn teologs ögon. Jag såg honom helt enkelt som jag tyckte att han var, och om det skulle vara galet, utber jag mig den bättre underrättade läsarens gunstbenägna överseende.

Vördsamt

G. M. Jägerstam.

EFTERSKRIFT.

Herr bokhandlare Josef Marin, som välvilligt har genomläst mitt manuskript, ber mig upplysa, att då hans citat från evangelierna icke alltid stämma överens med den svenska kyrkobibeln eller andra gängse översättningar med uppbyggligt syfte, så beror det på att herr Marin i dessa citat så noga som möjligt har följt den grekiska grundtexten.

G. M. J.

* * *

Noter

[1\)](#)

Jonason.

[2\)](#)

Aristarkos från Samos. (Sättarens anm.)

Digitaliserad av Litteraturbanken.

Konverterad av Arkivkopia och publicerad på

https://arkivkopia.se/sak/littbank-SoderbergH_JesusBarabbas.

Filen skapad 2018-12-13 19:09:07.890906